

ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

«Πρόσφυγες ως μοχλός ανάπτυξης: Μαθήματα από το 1922 και προοπτικές»

23-24/9/2022, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Karvounarakis Theodosios

Greece in Asia Minor: A summary of events

The Treaty of Sevres, which officially put an end to the First World War in the East, was signed by Turkey and the Entente Powers in August 1920. The erstwhile Ottoman Empire was reduced to little more than its core Anatolian hinterland, to the benefit, among others, of Greece, which had joined the Allied camp in June 1917. This had been a tortuous decision for Greece, preceded by intense internal strife and blatant allied intervention, as King Constantine advocated neutrality while his prime minister, the charismatic Eleftherios Venizelos, considered siding with the Allies a most promising opportunity to achieve Greece's aggrandizement on the basis of century-old irredentist aspirations.

Citing primarily the return to power in Greece of an unreliable and hostile regime -as King Constantine and the Royalist coalition were perceived for their policies during the war- as well as the growing strength of the Turkish Nationalist movement and its potential linkup with the Bolsheviks in the East, the French, backed by the Italians, argued that, in order to achieve a lasting peace in Anatolia, concessions would have to be made to the Turks, largely at the expense of the Greeks. The Treaty of Sevres would, therefore, have to be revised.

It seemed that inter-allied rivalry, which historically follows the defeat of a common enemy, intensified by a number of pressing postwar problems -depleted finances, anti-war feeling, the rigors of redrawing the map of the world- had taken its toll on the victorious Entente.

While the diplomatic situation remained unresolved, the military situation was turning ominously against Greece. Kemal, now the undisputed Nationalist leader, was improving and enlarging his army, well-staffed by ex-Ottoman Army officers and supplied and financed by the Bolsheviks.

The Greeks, on the other hand, were suffering from severe financial constraints, with the army in Asia Minor living a hand-to-mouth existence. Morale was low among the troops, now despairing of final victory, indifferent to the fate of local Christians, angry at their government, and eager to go home.

This turn of events had serious repercussions in Greece, now flooded with refugees. A military coup brought down the Royalist regime, forcing King Constantine to abdicate and leave the country. Several prominent Royalists were arrested and six of them, including Gounaris and Petros Protopapadakis, since May 1922 prime minister of the toppled Royalist government, were tried and executed as criminally responsible for a national catastrophe.

Ελευθέριος Τσουλφίδης

«Η Προσφυγική Κρίση στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου και η Μεγάλη Ύφεση»

Η προσφυγική κρίση στην Ελλάδα το 1922 και η αναγκαστική ανταλλαγή πληθυσμών το 1923 άφησαν ανεξίτηλα σημάδια στην εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας. Δεν ήταν μόνο οι μεγάλες διαστάσεις των μετακινήσεων πληθυσμών, εντός και εκτός Ελλάδας, αλλά και η δημιουργία διχαστικής πραγματικότητας και ατμόσφαιρας που συνεχίστηκε πολλές δεκαετίες μετά. Ουσιαστικά, η κοινωνική συνοχή υπήρξε μείζον ζήτημα και παραμένει στην ημερήσια διάταξη ακόμη και στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Το ζήτημα της προσφυγικής κρίσης τότε και τώρα γεννά ορισμένα κοινωνικά πρότυπα συμπεριφοράς, τα οποία αξίζει να μελετηθούν όχι μόνο για να κατανοήσουμε τι συνέβη στο παρελθόν ως αυτοσκοπό αλλά για να μας δώσουν τις απαραίτητες πληροφορίες για δράση σήμερα. Με τα ανωτέρω υπόψη, συζητάμε τις στατιστικές του πληθυσμού και την αποτελεσματικότητα των δημοσίων πολιτικών κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου στην Ελλάδα. Διαπιστώνουμε ότι η ελληνική κοινωνία παρά τις εσωτερικές μεγάλες δια-ταξικές και ενδο-ταξικές αντιθέσεις εντούτοις πέτυχε να ισορροπήσει προς τα τέλη της δεκαετίας του 1920. Η μεσοπολεμική κρίση και ιδίως η όξυνση της την περίοδο 1929-1932, η χρεοκοπία της χώρα το 1932 χειροτέρευσαν την αναμφίβολα άσχημη οικονομική κατάσταση της μεγάλης πλειοψηφίας του πληθυσμού. Ωστόσο η οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε που απέβλεπε στην αυτάρκεια της χώρας απέτρεψε τα χειρότερα. Η σημερινή προσφυγική κρίση και η μεγάλη ύφεση που ξεκίνησε μετά το 2007 φέρουν αρκετές ομοιότητες με αυτές του Μεσοπολέμου, αλλά και χαρακτηριστικές διαφορές (κυρίως μεγέθους) που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής.

Αιμιλία Σαλβάνου

«Πρόσφυγες και δημόσια υγεία στον μεσοπόλεμο»

Στη σύγχρονη δημόσια μνήμη η Μικρασιατική Καταστροφή είναι συνδεδεμένη με τον ξεριζωμό των προσφύγων και την οδύσσεια της αποκατάστασής τους. Σπάνια ωστόσο αναφερόμαστε στην υγειονομική τους κατάσταση και τον τρόπο που η ανάγκη να αντιμετωπιστεί οδήγησε σε μια σειρά από δομικές μεταρρυθμίσεις που μεταμόρφωσαν το τοπίο της δημόσιας υγιεινής στην Ελλάδα.

Η προτεινόμενη ανακοίνωση θα παρακολουθήσει πώς η παρουσία προσφύγων στο ελληνικό κράτος, από τους Βαλκανικούς Πολέμους και ύστερα και ιδιαίτερα κατά την περίοδο της εξόδου των ελληνικών πληθυσμών από την Μικρά Ασία μετατράπηκε σε

καταλύτη για την ανάπτυξη θεσμών που αφορούσαν τη δημόσια υγεία αλλά και τον τρόπο που η ανάγκη γι' αυτούς τους θεσμούς αναγνωρίστηκε στο πλαίσιο ενός λόγου για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, η ανακοίνωση θα εστιάσει σε τρία σημεία: α) στην κατάσταση των προσφύγων από πλευράς υγιεινής σε όλη τη διάρκεια του ξεριζωμού, από την περιπλάνησή τους στην Μικρά Ασία ως την άφιξή τους στην Ελλάδα. β) στις δομές και τους θεσμούς που αναπτύχθηκαν για την αντιμετώπιση της «αρρώστιας», τόσο σε ό,τι αφορά την προσπάθεια ελέγχου της εξάπλωσής της όσο σε ό,τι αφορά την πρόληψή της. γ) στη συζήτηση σχετικά με το πώς η σταδιακή ανάπτυξη θεσμών δημόσιας υγείας αυτήν την περίοδο αποτελεί μέρος της ευρύτερης συζήτησης για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας και την αντίληψη μιας κοινωνικής μηχανικής που οργανώνεται γύρω από την λόγο και την τεχνογνωσία των ειδικών.

Η ανακοίνωση βασίζεται σε έρευνα που βρίσκεται σε εξέλιξη και αξιοποιεί μεταξύ των άλλων, μαζί με την σχετική βιβλιογραφία, τον τύπο της εποχής, προφορικής μαρτυρίες της Εξόδου, και το αρχείο της ΚτΕ.

Miltiadis Zerpoulis

“From Refugee to house owner. The social change and “material” integration of a refugee neighbourhood in post-war Thessaloniki”

In my presentation I will show how an initially deprived refugee neighbourhood on the outskirts of Thessaloniki became gradually part of the city's “normality” succeeding to overcome the cultural and social border that separated these two sides of the city. According to my ethnographic research (2012 -2019) in Kato Toumba this changeover was among other things material, being connected to experiences of “material” transformation both in the public space of the neighbourhood and the private space of the Refugee House. The Materiality of this first House in Greece was often connected to experiences of loss and poverty that played an important role to the construction of the refugee identity. An identity that seems to get gradually transformed through experiences of spatial change. Furthermore, this can be better understood in the special political economy of post-war Greece, when middle class Greeks were trying also to “tide up” (noikokyrevo) their life and their country. Refugee families bring with them social competences and cultural capital from their previous life in the metropolises of the Ottoman Empire contributing actively not only to their own integration but also to the transformation and modernisation process of post-war Greece.

The refugee settlement of Kato Toumba was established in 1925 with the ruling “16314” of the ministry of Health and Social Welfare. According to this ruling an unbuilt area outside the city will be transformed into the social and lived space of a refugee neighbourhood. In this space of exclusion the informants were dreaming of restoring the lost way of life, the lost normality. On one hand, the refugee home works as the material proof of this loss, symbolising their refugee status. On the other hand, it is a productive asset for the refugees, allowing their gradual social integration in the new country. Refugee families stay together and work hard to accomplish their tasks.

In the post-war Greek normality, being a house owner becomes an important precondition for being part of the middle class of “noikokyraioi”.

Όλγα Κούρτογλου

«Οι «τουρκόσποροι», από τον εντόπιο ελλαδικό πληθυσμό»

Με πολύ μεγάλη δυσκολία ο εντόπιος ελλαδικός πληθυσμός αποδέχθηκε το κύμα των προσφύγων μας, στον χώρο του. Υποομάδα (Ευριπίδης Κ. Δημουλάς, Έλλη Κ. Βέλλιου, Θεοδώρα Ευ. Παπαδημητρίου, Αγγελική Α. Κουτσαβλάκη, Νεκταρία – Φιλίτσα Αγραφιώτη, Ανθή Βαχτσεβάνου, Κωνσταντίνος Ζαμπάκας, Ειρήνη – Χρυσοβαλάντη Δροσινού, Χρήστος Αυγερινίδης, Σταματία Καππέ, Δημήτριος Λιόβας, Σοφία Μπιτσάνη, Μαργαρίτης Πουρνάρας, Ευάγγελος Πασχάλης) της ευρύτερης, ανοιχτής, διεπεπιστημονικής, Ομάδας Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας του Οργανισμού Ψυχοβιοαναλυτικής Μόρφωσης «έκ τῶν ὑστέρων», με συντονιστή τον Διαχειριστή του, αναζήτησε, βιβλιογραφικά, και προσπάθησε να εξηγήσει, ψυχολογικά, αυτό το φαινόμενο. Τι συμβαίνει, στον καθένα μας, όταν κάποιος έρχεται, απρόσκλητος, στον προσωπικό χώρο μας; Ο καθένας μας, εκ γενετής, επιθυμεί να έχει, γύρω του, ένα χώρο, που τον θεωρεί ζωτικό, γεωγραφικό, ούτως ή άλλως, στην αρχή, που, με τα χρόνια, μπορεί να αποκτήσει διάφορες μορφές, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του ατόμου. Του χώρου αυτού, διηλεκώς, αγωνίζεται, να διατηρήσει ένα ελάχιστο μέγεθος, που (ακριβώς, για να το διατηρήσει), οιονεί, αμυνόμενος, για την ακεραιότητά του, συνεχώς, τον επεκτείνει, προληπτικά, εισβάλλοντας, στον ίδιο, τέτοιο, χώρο των άλλων, για να μπορεί, από τον (κάθε φορά) υπερόριο αυτό (του δικού του) χώρο, να διατηρεί τον όσο και όποιο χώρο είχε κατορθώσει να αποκτήσει, ως τότε. Όσον πιο «κοντινό» μας πρόσωπο είναι ο άλλος, που, στην φαντασία μας, επιβουλεύεται (ομοίως, όπως και εμείς τον χώρο του) τον χώρο μας, τόσο μεγαλύτερος είναι ο φόβος μας αυτός και τόσο μεγαλύτερη «πολεμική» αναπτύσσουμε, εναντίον του. Ίσως, όχι συνειδητά, πάντα. Συνήθως απωθούμε την απaráδεκτη αυτή, για την συνείδησή μας, τακτική, στο ασυνείδητό μας. Καμιά, όμως, καταπιεσμένη ορμή δεν πεθαίνει, με την απώθησή της, αλλά αυτή караδοκεί να εμφανισθεί, αγριότερη, μάλιστα, από τα πριν. Μέχρι να της ευρεθεί η κατάλληλη διέξοδος, το άτομο, βασανιζόμενο, από την δυναμική της και την προσπάθειά του να την κρατήσει, εκεί, αμύνεται, εκλογικεύοντας τα εχθρικά αισθήματά του. Να, γιατί τους έλεγαν «τουρκόσπορους», στην Ελλάδα.

Παπαθανασοπούλου Κυριακή «Προσφυγικοί σύλλογοι στη Νέα Κοκκινιά: αυτοοργάνωση και ένταξη στην ελληνική κοινωνία του Μεσοπολέμου»

Κυριακή Παπαθανασοπούλου

«Προσφυγικοί σύλλογοι στη Νέα Κοκκινιά: αυτοοργάνωση και ένταξη στην ελληνική κοινωνία του Μεσοπολέμου»

Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστούν στοιχεία για τη συσσωμάτωση των προσφύγων στο συνοικισμό της Νέας Κοκκινιάς. Οι πληροφορίες προέρχονται από τη διδακτορική μου διατριβή με θέμα «Προσφυγική εγκατάσταση και σύλλογοι στη Νίκαια 1923-1967. Θα προσπαθήσουμε να δείξουμε την κατηγοριοποίηση των

συλλόγων ανάλογα την επωνυμία και τις δράσεις και τους. Τον αριθμό των προσφυγικών συλλόγων μέσα στο Μεσοπόλεμο και θα εντοπίσουμε τις πυκνώσεις και αραιώσεις του σωματειακού φαινομένου. Μέσα από το αρχειακό υλικό θα αναδείξουμε τον ενεργό ρόλο των συλλόγων στην στεγαστική και επαγγελματική αποκατάσταση των προσφύγων και τις διαπραγματεύσεις με τους φορείς της αποκατάστασης. Τις προσπάθειες που κατέβαλαν για την εκπλήρωση των οικονομικών αιτημάτων και γενικά τη συλλογική εκπροσώπηση των προσφύγων έναντι του κράτους για την εκπλήρωση των αιτημάτων τους. Τη συμμετοχή τους στην πολιτική και την ανάδειξη προσώπων μέσα από τη δράση τους στους συλλόγους. Επίσης θα παρουσιαστούν οι σύλλογοι ως κοινότητες μνήμης μέσα στους οποίους οι Μικρασιάτες από τις διάφορες επαρχίες προσπαθούσαν να διατηρήσουν την ιδιαίτερη εθνοτοπική τους ταυτότητα μέσα από διάφορες μνημονικές επιτελέσεις, όπως τα ετήσια μνημόσυνα και άλλες πρακτικές.

Τέλος θα παρουσιαστούν κάποια στοιχεία γενικά για τους προσφυγικούς συλλόγους που ιδρύθηκαν σε όλη την Ελλάδα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, από την πρόσφατη έρευνα που κάνω. Θα παρουσιαστεί ένας συγκεντρωτικός πίνακας με όσα προσφυγικά σωματεία έχουν μέχρι στιγμής εντοπίσει ανά περιοχή. Η αυτοοργάνωση των προσφύγων μέσα από τους συλλόγους συνέβαλε στην ενεργή συμμετοχή των ίδιων των προσφύγων στην κοινωνική και πολιτισμική τους ένταξη στην ελληνική κοινωνία του Μεσοπολέμου.

Κώστας Ρόντος, Παναγιώτης Γιαβρίμης, Παύλος Μπαλτάς, Νικόλαος Πανάγος

«Πρόσφυγες του 1922 στα νησιά του Β. Αιγαίου: Η στάση των τοπικών κοινωνιών και ο ρόλος των Κρατικών και μη φορέων-Διαχρονικά στοιχεία στα μεταναστευτικά/προσφυγικά ρεύματα»

Η μετακίνηση μεγάλου αριθμού προσφύγων μετά τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο 1919 – 1922, αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες εισροές προσφύγων στην ιστορία της Ελλάδας. Μέσω αυτής της μετακίνησης, υπήρξε αύξηση του Ελλαδικού πληθυσμού κατά 17% περίπου μέσα σε ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα μερικών μηνών, δημιουργώντας μεγάλες επιδράσεις στη χώρα τόσο σε οικονομικό, όσο και σε πολιτικό και πολιτισμικό επίπεδο. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η προσέγγιση των στάσεων τοπικών κοινωνιών των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου και των πολιτικών που ασκήθηκαν από την πλευρά των κρατικών αρχών και των υπόλοιπων φορέων. Από την ανάλυση του αρχειακού υλικού, αλλά και των δημογραφικών δεδομένων και δεικτών της συγκεκριμένης περιόδου, διαφαίνεται ότι οι μεγάλες προσφυγικές ροές την περίοδο μετά την μικρασιατική καταστροφή, αρχικά δημιούργησαν συναισθήματα απειλής και φόβου στους γηγενείς. Όμως, η επικοινωνία, η ενημέρωση και η επαφή των γηγενών με τους πρόσφυγες και μετανάστες εξομάλυναν τα αρχικά συναισθήματα και υποστήριξαν τη διαπερατότητα των κοινωνικών ορίων των ομάδων, αλλά και την προώθηση των αναπτυξιακών προοπτικών των τοπικών κοινωνιών. Το μέγεθος και η μεγάλη πυκνότητα των ροών αυτών σε μικρό χρονικό διάστημα φαίνεται σημαντικός παράγοντας διαμόρφωσης

των στάσεων των τοπικών κοινωνικών υποδοχής και της αποτελεσματικής αντιμετώπισης του ζητήματος από το Κράτος. Παράλληλα, η περίπτωση των προσφύγων του '22 αποτελεί ένα καλό παράδειγμα της προσπάθειας των αρχών και εθελοντικών οργανώσεων στην οργάνωση της ένταξης των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία από πολλές απόψεις (π.χ. κατοικία, εργασία, περίθαλψη, κ.λπ.) παρά τις δυσκολίες της τότε εποχής. Τα παραπάνω δίνουν τη δυνατότητα ανίχνευσης στοιχείων που ισχύουν διαχρονικά στις πρώτες φάσεις μεγάλων προσφυγικών/μεταναστευτικών ροών, τηρουμένων βέβαια των σχετικών διαφοροποιήσεων με το παρελθόν και την πρόβλεψη και την ορθή αντιμετώπιση των προβλημάτων που αναδύονται.

Γεωργία Ωραιπούλου – Λυμπέρη

«Τελετουργίες υποτέλειας. Μελέτη της επιτελεστικότητας των διαβατήριων τελετών κάθαρσης στη μετανάστευση: Θεσσαλονίκη 1922, Camps 2022»

Η παρούσα έρευνα αποτελείται από δύο μελέτες περιπτώσεων: α. τις δομές απολύμανσης που κατασκευάστηκαν για τους πρόσφυγες που έφταναν στην Θεσσαλονίκη το 1922 και β. τα σύγχρονα προσφυγικά camps (2022) στο πλαίσιο της πανδημίας και της υγειονομικής κρίσης. Μέσα από αυτές τις περιπτώσεις γίνεται μια προσπάθεια ανάδειξης του πως το εκάστοτε θεσμικό πλαίσιο, οι τόποι και η επιτελεστικότητα (με την μορφή τελετουργιών κάθαρσης) συνδέονται και κατασκευάζουν-δημιουργούν υποτελείς. Πραγματοποιείται δηλαδή μια μελέτη των τελετουργιών από τις οποίες περνάει ο μετανάστης/πρόσφυγας κατά την είσοδο του σε μια νέα χώρα, και του πως ένα ολόκληρο πλαίσιο παράγει και επιβάλλει συνθήκες εξουσίας και υποτέλειας πάνω στο υποκείμενο. Η επιτελεστική διαδικασία (υγιεινή-θεσμική) που καθορίζει την είσοδο στην χώρα είναι και αυτή που ορίζει τον τρόπο «κατανομής» των μεταναστών/προσφύγων στο σύστημα παραγωγής-εξουσίας και κατασκευάζει το είδος της κοινωνικής και οικονομικής συμμετοχής που θα μπορέσουν να ασκήσουν, σε διαφορετική περίπτωση περιθωριοποιούνται. Κατά συνέπεια, μέσα από αυτές τις καθαρτήριες τελετουργίες εισόδου πραγματοποιείται η κοινωνική τους κατάταξη. Πρόκειται ουσιαστικά για την κατασκευή ενός συστήματος που παράγει την υποτέλεια στην εργασία και στις δομές εξουσίας, βασικά στοιχεία που συγκροτούν το είδος «ανάπτυξης» μιας χώρας. Εν τέλει, στο πλαίσιο της αποτίμησης του «προσφυγικού παράγοντα», μέσα από την ανάλυση του μοντέλου εισόδου των μεταναστών/προσφύγων στην χώρα παρατηρείται η παραγωγή ενός μητρώου για το κατώτερο είδος εργασίας, καθώς οι πρόσφυγες αποτέλεσαν την κρίσιμη μάζα για την διαμόρφωση της εργατικής τάξης (1922). Αντίστοιχα στην σύγχρονη Ελλάδα (2022), οι πολιτικές και οι πρακτικές που εφαρμόζονται, οδηγούν (μέσω των τελετουργιών υποτέλειας) στη δημιουργία ενός νέου κοινωνικού στρώματος, αυτό των σύγχρονων προσφύγων, που έχει και πάλι ως στόχο να συμβάλλει στην πλήρωση των κενών για την «ανάπτυξη» της κοινωνίας υποδοχής.

Μαρία Λιλιμπάκη - Σπυροπούλου

«Η αποκατάσταση των προσφύγων ως ευκαιρία υλοποίησης της αγροτικής μεταρρύθμισης. Από την έλευση στην κατασκευή καταλυμάτων»

Η αποκατάσταση των αγροτών προσφύγων αποτέλεσε συνέχεια και αναγκαστική υλοποίηση της αγροτικής μεταρρύθμισης, καθώς απέβλεπε ταυτόχρονα, τόσο στην επίλυση του αγροτικού ζητήματος όσο και στην αποκατάσταση των αγροτών προσφύγων. Ως αποκατάσταση εννοούμε την εγκατάσταση τους στις νέες θέσεις, αλλά και την όλη διαδικασία συντήρησης και διατήρησής τους με την έννοια της ηθικής πλέον προσήλωσής τους στη νέα πατρίδα. Αυτό επιτεύχθηκε με τη διπλή παροχή: στέγασης και αγροτικών κλήρων.

Με το, από 29.9.1923 Πρωτόκολλο που υπογράφηκε στη Γενεύη μεταξύ της Ελλάδας και της τ. Κοινωνίας των Εθνών (LEAGUE OF NATIONS), συστάθηκε η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ). Με το πρωτόκολλο αυτό, το κράτος έθεσε κατ' αρχήν στην διάθεση της ΕΑΠ Δημόσια κτήματα αλλά και μουσουλμανικά και βουλγαρικά ανταλλάξιμα κτήματα.

Τα στοιχεία που αντλούνται κυρίως από τις τριμηνιαίες εκθέσεις της ΕΑΠ προς το Συμβούλιο και τα μέλη της Κοινωνίας των Εθνών, φωτίζουν τον τομέα του έργου της ΕΑΠ σε ό,τι αφορά την αγροτική αποκατάσταση και ειδικότερα την δημιουργία των αγροτικών προσφυγικών οικισμών.

Η πολιτική που ακολούθησαν η Πολιτεία και η ΕΑΠ, στο θέμα της εγκατάστασης του τεράστιου αριθμού των προσφύγων οι οποίοι κατέκλυσαν την Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών, είχε ως συνέπεια το σχεδιασμό και την εκτέλεση ενός προγράμματος με κεντρικό άξονα τη δημιουργία αγροτικών οικισμών στην Μακεδονία, την περίοδο 1923-1930.

Η εισήγηση μεταξύ άλλων θα αναφερθεί στα παρακάτω θέματα:

Θεσμικό πλαίσιο

Φυσιογνωμία οικισμών

Φυσικό περιβάλλον

Συνθετικές αρχές

Κατάσταση και τύποι κατοικιών

Δόμηση (υλικά, υποδομές)

Δημιουργία αγροκτημάτων

Αξιοποίηση τσιφλικιών και μοναστηριακών εκτάσεων

Βιωσιμότητα προσφυγικών οικισμών

Αρχειακές πηγές και

Πρότυπες πρακτικές, καθώς σημαντική υπήρξε η συμβολή της ΕΑΠ και σε γενικότερα αγροτικά θέματα, όπως ήταν: η καθοδήγηση των υπηρεσιών προς πρότυπες ασχολίες και μεθόδους καλλιέργειας, η εγκατάσταση ειδικών μονάδων κοινωφελών λειτουργιών, η διαχείριση των μεγάλων αγροτικών εκτάσεων, η εξυγίανση των ελωδών περιοχών, η απασχόληση ανειδίκευτου δυναμικού (π.χ. αγρότισσες) κλπ.

Δέσποινα Διμέλλη

«Οι χωρικές μεταβολές δυο προσφυγικών συνοικισμών μέσα σε ένα αιώνα: Η περίπτωση της της Νέας Σμύρνης και της Νέας Φιλαδέλφειας»

Η στέγαση των προσφύγων του 1922 αποτέλεσε ένα ζήτημα που διαμόρφωσε σε σημαντικό βαθμό τις Ελληνικές πόλεις. Άλλοτε μέσα από οργανωμένες παρεμβάσεις του Ελληνικού κράτους και άλλοτε μέσα από αυτοσχέδιες πρωτοβουλίες οι πρόσφυγες στεγάστηκαν σε διαφορετικές περιοχές, με κριτήριο τη διαθέσιμη γη, τη

γειτνίαση με βιομηχανικές ζώνες και λιμάνια για εύρεση εργασίας και το κοινωνικό και οικονομικό προφίλ των κατοίκων των υφιστάμενων οικιστικών περιοχών.

Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι η διερεύνηση της εξέλιξης δυο προσφυγικών συνοικισμών από την ανέγερση τους μέχρι σήμερα και ο τρόπος που επέδρασαν οι συνθήκες κάθε εποχής στη μορφή και τη δομή τους. Το κοινό κριτήριο που συνδέει τις δυο περιοχές είναι η ύπαρξη σχεδίου το οποίο προέβλεπε την πολεοδομική ανάπτυξη τους, ήτοι τις ζώνες και τις τυπολογίες των κατοικιών και τις κοινόχρηστες και κοινωφελείς εξυπηρετήσεις. Η πρώτη είναι η περιοχή της Νέας Σμύρνης μια οικιστική περιοχή η οποία αναπτύχθηκε βάσει οργανωμένου σχεδίου προκειμένου να στεγάσει τις οικονομικά εύρωστες οικογένειες των Μικρασιατών προσφύγων. Η δεύτερη περιοχή είναι η περιοχή της Νέας Φιλαδέλφειας η οποία οργανώθηκε βάσει σχεδίου για να στεγάσει πρόσφυγες που διέμεναν σε παράγκες στους Αμπελόκηπους.

Η μεθοδολογία της μελέτης περιλαμβάνει τη διερεύνηση των περιοχών σε τρεις φάσεις. Στην πρώτη φάση εξετάζονται τα αρχικά σχέδια που έχουν εκπονηθεί και οι βασικές αρχές της πολεοδομικής οργάνωσης των προσφυγικών περιοχών. Η δεύτερη φάση εξετάζει τις μεταβολές που διαχρονικά έχουν συντελεστεί στη μορφή και τη δομή των περιοχών και η τρίτη φάση εξετάζει τη μορφή, τις χρήσεις και τη δομή των περιοχών αυτών σήμερα, μέσα από τη συνύπαρξη των παλαιών και των νέων κατασκευών. Αναλύει τα δομικά πολεοδομικά στοιχεία των περιοχών μελέτης που σήμερα διατηρούνται και αυτά που έχουν αλλοιωθεί ή και αντικατασταθεί από νέα στοιχεία προκειμένου οι περιοχές αυτές να μπορούν να προσαρμοστούν στις σύγχρονες ανάγκες των κατοίκων τους.

Στόχος της εισήγησης είναι η αξιολόγηση του βαθμού διατήρησης των πολεοδομικών χαρακτηριστικών των δύο περιοχών μελέτης και η αναγνώριση των παραγόντων εκείνων που επέδρασαν διαχρονικά στη χωρική τους ταυτότητα.

Δήμητρα Πατρωνίδου

«Το οικιστικό πρόγραμμα για τους πρόσφυγες στην πόλη της Δράμας: χαρακτηριστικά, προβλήματα και λύσεις»

Ο Δήμος της Δράμας στο πλαίσιο της νεότερης ιστορίας του, κατέλαβε μια ιδιαίτερη πρωτιά: σύμφωνα με την απογραφή του 1928 αποτέλεσε τον Δήμο με τη μεγαλύτερη αναλογία προσφύγων στο συνολικό πληθυσμό του (70,2%). Παρόμοια περίπου εικόνα παρουσίαζε και ο υπόλοιπος νομός.

Μέχρι τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, η πόλη της Δράμας ήταν ένα μικρό αστικό κέντρο, χωρισμένο σε τρεις διακριτές και εθνοτικά ομοιογενείς συνοικίες, τη μουσουλμανική, τη χριστιανική και την εβραϊκή. Το μουσουλμανικό στοιχείο υπερείχε συντριπτικά. Η αποχώρησή του, κυρίως μετά την Σύμβαση Περί Ανταλλαγής της Λοζάνης (30 Ιανουαρίου 1923), δημιούργησε στην πόλη ένα δημογραφικό κενό και μαζί με αυτό και ένα οικιστικό κενό, μια πληθώρα δηλαδή διαθέσιμων ανταλλάξιμων αστικών οικιών, τις οποίες έσπευσε άμεσα να καλύψει ο κρατικός σχεδιασμός τοποθετώντας πρόσφυγες. Ωστόσο η ανάγκη εθνικής θωράκισης των

συνοριακών περιοχών, γιγάντωσε την προσφυγική εγκατάσταση τόσο στην πόλη όσο και στον νομό. Σταδιακά γύρω από τον αρχικό αστικό πυρήνα δημιουργήθηκαν προσφυγικοί συνοικισμοί, που μέσα σε λίγα χρόνια μεταμόρφωσαν εντελώς το πολεοδομικό πρόσωπο της πόλης και δημιούργησαν μια νέα οικονομία στην περιοχή.

Η παρούσα εργασία σκοπό έχει να ανιχνεύσει τους μηχανισμούς που έθεσε σε λειτουργία το κράτος για να στεγάσει σε τόπους πρώτης εγκατάστασης αυτόν τον υπερβολικά μεγάλο αριθμό προσφύγων που συγκεντρώθηκε μέσα στην πόλη της Δράμας και να διερευνήσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οικιστικού προγράμματος που καταρτίστηκε. Βασίζεται σε έρευνα στο αρχείο της Κτηματικής Υπηρεσίας του Δημοσίου (Δήμος Δράμας) και σε δημοσιευμένη βιβλιογραφία.

Ελένη Γ. Γαβρά, Ελένη Ν. Χαραλαμπίδου

«Αγροτική αποκατάσταση προσφύγων στη Μακεδονία. Ο προσφυγικός οικισμός Λευκαδίου Βοίου»

Η Μικρασιατική Καταστροφή καταγράφεται στη νεοελληνική ιστορία ως «οδυνηρός» σταθμός, σημαίνοντας παράλληλα την απαρχή της δημιουργίας του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Εντούτοις μετατράπηκε σε «εποποιία» μέσω των αποτελεσματικών και καιρίων πολιτικών αποκατάστασης οι οποίες λειτούργησαν στοχευμένα δεδομένου του τεράστιου αριθμού των προσφύγων παρά τις εξαιρετικά αντίξοες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα μετά την ήττα το 1922. Στο γεγονός αυτό συνηγόρησε και ο εξωτερικός παράγων κυρίως με τη συμβολή και τη δράση της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.), η οποία λειτούργησε σε ένα αυστηρά διαμορφωμένο θεσμικό πλαίσιο λαμβάνοντας υπόψιν αρχιτεκτονικά, χωροταξικά και πολεοδομικά δεδομένα ταυτόχρονα με την ανθρωπογεωγραφική διάσταση των μετακινούμενων πληθυσμών. Προς επίρρωση των προαναφερθέντων, η παρούσα εισήγηση επικεντρώνεται στη δημιουργία και την ανάπτυξη του προσφυγικού οικισμού Λευκαδίου Βοίου Κοζάνης με απώτερο σκοπό να συλλεχθούν πολύτιμα πληροφοριακά δεδομένα αναφορικά με το οικιστικό απόθεμα των προσφύγων, τη χωρική διάσταση της προσφυγικής μνήμης και τις μνημονικές πρακτικές που τη συντηρούν, ενώ παράλληλα επιδιώκεται και η διερεύνηση του βαθμού προστασίας και περαιτέρω αξιοποίησης των προσφυγικών οικισμών ως αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής ιστορίας διασφαλίζοντας έτσι τη θέση τους στη συλλογική μνήμη.

Ευτυχία Βουτυρά

«The logic of the Conference title: what does it mean? And why we choose it»

This presentation reflects on the rationale of the Conference title with the view to bringing into focus the two key terms to be addressed: namely 'refugees' and 'development'. Both concepts have a history of their own, articulated from the standpoint of the 'humanitarian regime', as the slogan from relief to development. The pessimistic assessment is that there are 'no lessons learnt'! We adopt an optimistic assessment and we look for 'successful' examples to emulate.

Roger Zetter

“From Lausanne to the Global Compact on Refugees: Historicising the Discourse on Refugees and Development”

This keynote paper explores the role of refugees as a tool for economic development through a series of interlinked perspectives over the hundred year period demarcated by the 1922 population exchange in Greece and the 2018 Global Compact on Refugees.

The first part of the paper reviews the remarkable transformation in the global response to large scale refugee displacement that has occurred in the last decade. The humanitarian paradigm, dominant for much of the UNHCR’s existence since 1951, has been comprehensively reconfigured – culminating in the 2018 Global Compact on Refugees. Whilst recognising the continuing need for humanitarian assistance, the humanitarian--development nexus (HDN), as it is termed, is portrayed as an innovative and original framework which emphasises development-led strategies and refugee livelihoods as core principles for tackling the impacts of large-scale refugee influxes and for promoting refugee self-reliance. Refugees as a tool for growth – the theme of the conference – constitutes both the conceptual principal and the operational purpose of the HDN. The main parameters of the HDN are briefly analysed. However, in the second part of the paper, I question whether this 21st century modality of development-led responses actually constitutes an innovative paradigm. I argue that the contemporary ‘discovery’ of development strategies constitutes an ahistorical reading of the evolution of the refugee regime. It disregards how a strongly developmental modality – with refugees as the tool for development - had already been incorporated, much earlier, in the foundations of the 20th century refugee regime a century ago. Most notably this approach underpins the events surrounding the transfer to Greece and the developmental assimilation of over one and a half million Ottoman Greeks – some 20% of Greece’s population at that time. Half a century later, in the aftermath of the 1974 Turkish invasion of Cyprus, the government’s comprehensive development and refugee livelihoods strategy similarly rebuilt the shattered economy, absorbing the 180,000 Greek Cypriots forcibly displaced in the invasion (constituting 40% of the that ethnic group).

Having reviewed these two landmark events, the third part of the paper, examines the lessons learned and the conceptual and operational similarities, differences and parallels between these precedents and the contemporary paradigm of the HDN. I question why, curiously, these two concrete examples appear to be outliers in a refugee paradigm which was otherwise long dominated by solely humanitarian precepts but which is now places refugees at the heart of development-led strategies.

Πέτρος Μεχτίδης

«Οι περιουσίες των Μακρηνών και Λιβισιανών μέσα από τα αρχεία των Εκτιμητικών Επιτροπών. Πρώτη ποσοτική εκτίμηση»

Στην ομιλία μου θα παρουσιάσω τα αρχικά στάδια της έρευνάς μου για τις περιουσίες των Μακρηνών και Λιβισιανών, η οποία γίνεται στα πλαίσια υπό εκπόνησης δ. διατριβής στο Τμήμα Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου με επιβλέπουσα τη Σοφία Λαΐου.

Η ομιλία θα βασιστεί στα αρχεία των Εκτιμητικών Επιτροπών (Γ.Α.Κ.) που φωτογράφησα το Μάρτιο του 2022 και μελετώ για να αποτυπωθεί η κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική κατάσταση των Ελληνορθόδοξων κατοίκων πριν το 1922. Θα γίνει σύντομη παρουσίαση των δυνατοτήτων που προσφέρει η μελέτη των Εκτιμητικών Επιτροπών.

Η Μάκρη και το Λιβίσι είναι γνωστές ελληνικές κοινότητες της Μ. Ασίας αλλά τα σχετικά αρχεία δεν έχουν χρησιμοποιηθεί στην έρευνα, η οποία κινείται έως σήμερα σε μελέτη κυρίως της λαογραφίας της περιοχής.

Η επίσκεψη στο ερειπωμένο Λιβίσι και η ανάγνωση της σχετικής βιβλιογραφίας για τις δίδυμες πόλεις Μάκρη και Λιβίσι δίνουν την εικόνα πλούσιων οικισμών, χωρίς αυτό να έχει επιβεβαιωθεί ή διαψευστεί από σχετικά αρχεία.

Σκοπός είναι λοιπόν η ποσοτικοποίηση της ακίνητης και κινητής περιουσίας των προσφύγων, όπως αυτή δηλώθηκε και εγκρίθηκε στις Εκτιμητικές Επιτροπές και οι σχετικές συγκρίσεις.

Η περιουσία των Μακρητών και Λιβισιανών θα ενταχθεί έτσι στην ιστορία της προσφυγικής αποκατάστασης για να φανεί το ύψος της περιουσίας που κατείχαν στους τόπους καταγωγής και άρα και το αναλογούν σε αυτούς ποσό αποκατάστασης.

Σίμος Ανδρονικίδης

«Προσφυγικός πληθυσμός και προσφυγική ταυτότητα: Η περίπτωση του χωριού Πλατύ Ημαθίας»

Το 2022, συμπληρώνονται 100 χρόνια από την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, η οποία άνοιξε το δρόμο για την συμφωνία ανταλλαγής πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, που εν προκειμένω συνοδεύτηκε από την μαζική εγκατάσταση στη χώρα προσφύγων από τις περιοχές της Μικράς Ασίας.

Χρονολογικά μάλιστα, η συμπλήρωση της εκατονταετηρίδας, ακολουθεί την συμπλήρωση των διακοσίων ετών από το ξέσπασμα της επανάστασης του 1821, παρέχοντας την ευκαιρία για την ανάπτυξη ενός γόνιμου επιστημονικού διαλόγου που θα συνεισφέρει σε μία εις βάθος μελέτη όχι μόνο αυτού καθαυτού του προσφυγικού φαινομένου, που είναι σχετικό με τη σύνθετη εν τοις πράγμασι διαδικασία της εγκατάστασης στην Ελλάδα, αλλά και των πολλαπλών προεκτάσεων που προσέλαβε η μαζική εισροή στην Ελλάδα των Μικρασιατών προσφύγων.

Η εισήγηση κινείται εντός της τροχιάς μίας μελέτης περίπτωσης. Και πιο συγκεκριμένα, του χωριού Πλατύ Ημαθίας, η ίδρυση του οποίου συνιστά το άμεσο αποτέλεσμα της εγκατάστασης πρώτης γενιάς προσφύγων από τα Φάρασα της Καρπαδοκίας.

Συνοψολογίζοντας τις δυσκολίες που προκύπτουν για την πραγματοποίηση μίας μελέτης προσανατολισμένης στη διαδικασία της εγκατάστασης τους, στη συγκρότηση μίας νέας κοινότητας που όμως, δεν υπήρξε *ex nihilo*, δηλαδή εκ του μηδενός (η έλλειψη διαθέσιμου αρχειακού υλικού είναι ίσως η πλέον σημαντική), η μελέτη μας, εστιάζει στο παρόν, θέτοντας προς διερεύνηση τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα.

Πως συγκροτείται η προσφυγική ταυτότητα σημερινών κατοίκων του χωριού και ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής; Πως προσλαμβάνουν το προσφυγικό παρελθόν; Τι ρόλο μπορεί να διαδραματίζει στην κατασκευή της προσφυγικής ταυτότητας που δεν είναι στατική, η επανεμφάνιση στο προσκήνιο προσώπων όπως οι Άγιοι Αρσένιος και Παΐσιος (κυρίως ο πρώτος) που έχουν Φαρασιώτικη καταγωγή; Ποια είναι η σημασία του θρησκευτικού παράγοντα, ακόμη και νοσταλγικά, για την κατανόηση του παρελθόντος; Ορίζεται το Πλατύ ως καθαυτό 'τόπος' διαφύλαξης και αναπαραγωγής της μνήμης;

Για την πληρέστερη διερεύνηση τους, θα χρησιμοποιηθεί η μέθοδος των προσωπικών συνεντεύξεων και η αξιοποίηση της διαθέσιμης βιβλιογραφίας.

Ευαγγελία Γεωργιτσογιάννη, Παναγιώτης Μαρκάτης

«Πρόσφυγες και Πολιτισμικό Κεφάλαιο: η περίπτωση της Νέας Ερυθραίας Αττικής»

Η Νέα Ερυθραία Αττικής ιδρύθηκε το 1923 από Μικρασιάτες πρόσφυγες από τη χερσόνησο της Ερυθραίας της Ιωνίας και συγκεκριμένα από διάφορες πόλεις και χωριά της περιοχής, όπως τα Αλάτσατα, Βουρλά, Καράμπουρνα, Λυθρί (αρχαίες Ερυθρές), Μελί, Σιβρισάρι, Τσεσμέ, και άλλα. Άλλοτε ανεξάρτητος δήμος, η Νέα Ερυθραία, η οποία αποτελεί σήμερα δημοτική ενότητα του Δήμου Κηφισιάς στο Βόρειο Τομέα Αθηνών, έχει επιδείξει πλούσια δραστηριότητα που αφορά στη διάσωση, προβολή και ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς της μικρασιατικής Ερυθραίας. Στο πλαίσιο αυτό έχουν δημιουργηθεί διάφοροι πολιτιστικοί φορείς με δυναμική παρουσία που ξεπερνά τα τοπικά όρια. Ειδικότερα αναφέρονται: το Κέντρο Έρευνας και Μελέτης της Μικρασιατικής Ερυθραίας (ΚΕΜΜΕ) στο πλαίσιο του οποίου λειτουργεί ο Χορευτικός Όμιλος Νέας Ερυθραίας (ΧΟΝΕ) και η Χορωδία Μικρασιατικής Μουσικής, καθώς και τμήμα αγιογραφίας, ενώ διοργανώνονται οι ετήσιες εκδηλώσεις μνήμης «Αλλοτινές Πατρίδες», επιστημονικά συμπόσια, διαλέξεις και άλλες εκδηλώσεις· το Λαογραφικό Μουσείο της Ένωσης Μικρασιατών Νέας Ερυθραίας, που προσφέρει εκπαιδευτικά προγράμματα και ξεναγήσεις· διάφοροι τοπικοί σύλλογοι, όπως ο Εξωραϊστικός και Μορφωτικός Σύλλογος Λυθριού «Η Αγία Ματρώνα». Λειτουργούν επίσης και πολύ δραστήριοι αθλητικοί σύλλογοι, όπως ο ιστορικός σύλλογος «Πανερυθραϊκός», ο Αθλητικός Όμιλος Νεανίδων Νέων Νέας Ερυθραίας «Αμαζόνες», και άλλοι. Η παρούσα ανακοίνωση έχει ως αντικείμενο την παρουσίαση των φορέων που δραστηριοποιούνται στη Νέα Ερυθραία, του ιστορικού τους, των ανθρώπων που συνέβαλαν και συμβάλουν σ' αυτούς, καθώς και των κυριότερων δράσεών τους. Στόχος είναι η καταγραφή και ανάδειξη του έργου των φορέων αυτών, που συνιστά μια ενδιαφέρουσα περίπτωση αξιοποίησης του πολιτισμικού κεφαλαίου του μικρασιατικού ελληνισμού από τους απογόνους των προσφύγων του 1922. Η ανακοίνωση βασίζεται σε προφορικές μαρτυρίες, σε ηλεκτρονικές πηγές, καθώς και στη σχετική βιβλιογραφία.

Γρηγόριος Αγκυραλίδης

«Τα Γερμανικά της Νίκαιας: ένας προσφυγικός συνοικισμός αναφοράς»

Τα Γερμανικά της Νίκαιας (Κοκκινιά) βρίσκονται στο βόρειο τμήμα της περιοχής, όπου εγκαταστάθηκαν αρχικά οι Μικρασιάτες πρόσφυγες. Η συνοικία ιδρύθηκε το 1929 και πήρε το όνομα της από τις Γερμανικές παράγκες που τοποθετήθηκαν για να αντιμετωπίσουν το οξύ στεγαστικό πρόβλημα. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, όπως ότι επρόκειτο για ομοιόμορφα, προκατασκευασμένα κτίσματα τα διαφοροποιούν από την υπόλοιπη περιοχή. Δεδομένου ότι έως σήμερα διατηρούν κάποια από τα αρχικά χαρακτηριστικά τους, τα καθιστά ενδιαφέροντα για τη μελέτη των συνθηκών διαβίωσης των Μικρασιατών προσφύγων και αποτελούν μία αξιόλογη πηγή κατανόησης του κοινωνικού, οικονομικού και πολιτιστικού στίγματος τους. Οικοδομήθηκαν σε τετράγωνα αποτελούμενα από 20 οικοπέδα, στα οποία ανεγέρθηκαν 10 προκατασκευασμένα κτίσματα, συνολικά 276, τα οποία στέγασαν 552 οικογένειες. Αποτελούνταν από πλάκες και σανίδες αμιάντου. Κάθε σπίτι είχε τη δικιά του ξεχωριστή κουζίνα, που συχνά χρησιμοποιούνταν και ως χώρος ύπνου, ενώ τα αποχωρητήρια ήταν κοινά ανά οικοπέδο. Συχνά παρατηρούνταν κατασκευαστικές αυθαιρεσίες από τους κατοίκους (πχ μπαλκόνια, επιπλέον δωμάτια) ενώ ήταν αξιοσημείωτη η καθαριότητα, το βάζσιμο και το ασβέστωμα παρά τον υπερπληθυσμό και τις συνθήκες συνωστισμού. Σε συνδυασμό με την κακή μόνωση γίνονταν συχνά η αιτία προστριβών με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί κακή φήμη για την περιοχή. Επικρατούσε επίσης ακραία φτώχεια. Ανεργία τόσο για τους άνδρες, όσο και για τις γυναίκες (και λόγω κοινωνικής προκατάληψης) και υποαπασχόληση, εξαιτίας και της οικονομικής κρίσης, στα τέλη της δεκαετίας του '20. Πολλοί άνδρες εργάζονταν ως ανειδίκευτοι εργάτες, ενώ ήταν πολλές οι μονογονεϊκές οικογένειες με τη γυναίκα επικεφαλής. Με την πάροδο του χρόνου πολλοί κάτοικοι των Γερμανικών που κατάφερναν να αποκτήσουν καλύτερη οικονομική κατάσταση μετοικούσαν σε άλλες συνοικίες του Πειραιά ή στην Αθήνα, ενώ παράλληλα στην περιοχή εγκαθίσταντο εσωτερικοί μετανάστες από άλλα μέρη της Ελλάδας. Στη δεκαετία του '50 η περιοχή ονομάστηκε Νέα Κρήνη, όπως και η παρακείμενη πλατεία, η οποία μετά τη μεταπολίτευση, ονομάστηκε πλατεία Δημοκρατίας.

Γιώργος Φραζής

«Η Μικρασιατική Καταστροφή και η Ορθόδοξη Εκκλησία της Αυστραλίας: ίδρυση και στελέχωση (1924)»

Η έρευνα επικεντρώνεται στα πρώτα μεταναστευτικά ρεύματα Ελλήνων προς την Αυστραλία κατά τα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η Αυστραλία από τα πρώτα χρόνια της αγγλικής αποικιοκρατίας στους Αντίποδες, προσέλκυσε Έλληνες από διάφορα μέρη της Ελλάδας, κυρίως από τα αγγλοκρατούμενα Επτάνησα, τα ιταλοκρατούμενα Δωδεκάνησα και από τα παράλια της Μικράς Ασίας (Frazis et al. 2021). Ειδικότερα δε η Ορθόδοξη Εκκλησία στην Αυστραλία, τόσο πριν όσο και μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, στελεχώθηκε από κλήρο καταγόμενο από τον Ελληνισμό που αναζητούσε αλλού νέα εστία. Το σημαντικότερο ιστορικό γεγονός, ωστόσο, είναι ότι η δημιουργία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην Αυστραλία το 1924, είναι γεγονός αναμφισβήτητα συνδεδεμένο με τη μεγάλη καταστροφή και τον ξεριζωμό του Ελληνισμού από τη Μικρά Ασία πριν και μετά τη συνθήκη της

Λωζάννης (Gilchrist, 1992). Απώτερος στόχος της έρευνας αυτής είναι η ανάδειξη τόσο της ίδρυσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αυστραλίας ως παρεπόμενο της Μικρασιατικής Καταστροφής, όσο και η προβολή των πρωταγωνιστών κληρικών της περιόδου αυτής που κατάγονται από τις αλησμόνητες πατρίδες (Christie, 1984).

Ελένη Φιλίππιδου

«Ο ρόλος του χορού στην ένταξη των προσφύγων της Ανατολικής Θράκης στην ελληνική κοινωνία. Το παράδειγμα των τουρκόφωνων Γκαγκαβούζηδων»

Ο επιπολιτισμός είναι μία δυσδιάστατη διαδικασία αλλαγής, η οποία προκύπτει όταν ομάδες έρχονται σε συνεχή πρωτογενή επαφή με επακόλουθες αλλαγές στα αρχικά πολιτιστικά πρότυπα τους. Επομένως, όλοι οι άνθρωποι δύναται να επιπολιτιστούν, ωστόσο οι μειοψηφικές ομάδες δέχονται μεγαλύτερη πίεση να υιοθετήσουν την κουλτούρα της επικρατούσας ομάδας, ιδιαίτερα όταν υπάρχει ανισότητα στις δομές της κοινωνικής εξουσίας. Το ερευνητικό πεδίο αυτής της εργασίας είναι η περιοχή του Έβρου, στην οποία συνυπάρχουν για έναν αιώνα άτομα από διάφορες εθνοπολιτισμικές ομάδες, όπως γηγενείς, Βορειοθρακιώτες, Ανατολικοθρακιώτες, Καππαδόκες, Πόντιοι, Σαρακατσάνοι, καθώς και Τουρκογενείς μουσουλμάνοι, Πομάκοι και Τσιγγάνοι. Οι περισσότερες από αυτές τις ομάδες μετοίκησαν στη περιοχή, ύστερα από εκούσιες μεταναστεύσεις, μετά τη Συνθήκη της Λοζάνης. Οι ομάδες αυτές με τον ερχομό τους στη περιοχή του Έβρου κατατάχθηκαν στην κατηγορία των «προσφύγων» και αντιμετωπίστηκαν 'εχθρικά', καθώς τους αποδόθηκαν υποτιμητικές προσφωνήσεις και κατ' επέκταση μια στιγματισμένη ταυτότητα. Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να μελετήσει τις επιπολιτιστικές τακτικές που ακολούθησαν οι πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη προκειμένου να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία. Ειδικότερα η εργασία αυτή, εστιάζοντας στη μελέτη μιας συγκεκριμένης εθνοπολιτισμικής ομάδας, αυτής των τουρκόφωνων Γκαγκαβούζηδων και έχοντας τον χορό ως σκοπό, επιχειρεί να ερευνήσει πως η ομάδα αυτή έγινε αποδεκτή από τους ντόπιους και τους ελληνόφωνους της περιοχής του Έβρου. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με την εθνογραφική μέθοδο, όπως αυτή χρησιμοποιείται στην επιστήμη του χορού, ενώ η ερμηνεία των δεδομένων έγινε με βάση τη θεωρία της κοινωνικο-κυβερνητικής, ιδωμένη υπό τους όρους του επιπολιτισμού χρησιμοποιώντας τον χορό ως σκοπό. Από την ανάλυση και μελέτη του χορού των Γκαγκαβούζηδων διαπιστώθηκε ότι τα μέλη της εθνοπολιτισμικής αυτής ομάδας προκειμένου να ενσωματωθούν στην κοινωνία της περιοχής, άλλαξαν και τις τρεις διαστάσεις της τριαδικής υπόστασης του χορού τους, αναδιαμορφώνοντας τη συλλογική τους ταυτότητα, ανάλογα με τις συνθήκες τους περιβάλλοντός τους και τις απόψεις των σημαντικών γι' αυτούς «άλλων».

Χρυσούλα Χ. Βοσκοπούλου, Αντιγόνη Α. Τσοουνίδου

«Μικρασιάτες πρόσφυγες στη Φλώρινα μέσα από αρχειακά τεκμήρια, συμβολή στο πολιτισμικό κεφάλαιο της περιοχής»

Η εγκατάσταση των προσφύγων από τη Μ. Ασία, τη Θράκη και τον Πόντο στη Δ. Μακεδονία, επέφερε σημαντικές αλλαγές στο χωρικό και κοινωνικό επίπεδο. Μέσα από έρευνα πρωτογενούς και δευτερογενούς αρχειακού υλικού στα ΓΑΚ Φλώρινας

ερευνάται η καταγραφή τους σε 2 εκλογικούς καταλόγους (1926, 1928), της υποδιοικήσεως Φλωρίνης.

Η ανάλυση των εκλογικών καταλόγων της Υποδιοικήσεως Φλωρίνης, φωτίζουν τη σύνθεση του πληθυσμού της πόλης, λίγα χρόνια μετά από την εγκατάσταση των προσφύγων από τη Μ. Ασία, τη Θράκη και τον Πόντο. Ιδιαίτερη ανάλυση γίνεται στους επιστήμονες προσφυγικής καταγωγής (ιατροί, μηχανικοί, δάσκαλοι κλπ) και η συμβολή τους στο πολιτισμικό κεφάλαιο της περιοχής. Ως μελέτη περίπτωσης παρουσιάζεται η ζωή και το έργο του καθηγητή Γλωσσολογίας στη Σορβόννη, Δαγκίτση Κωνσταντίνου, εκ Προύσας.

Βασίλειος Δημητριάδης, Μαρία Πανακάκη

«Οι πρόσφυγες του '22 και η περιοχή της Νάουσας: αντιπαραθέσεις και δημιουργία»

Η Νάουσα και η περιοχή της αποτέλεσαν τον τόπο εγκατάστασης πολλών προσφύγων μετά την Μικρασιατική Καταστροφή. Μολονότι, προέρχονταν από διάφορες περιοχές της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης η συντριπτική πλειοψηφία αυτών ήρθε από τον Πόντο. Ως παράδειγμα αναφέρεται η πιο γνωστή, στο ευρύ κοινό, πληθυσμιακή ομάδα, εκείνη των κατοίκων της Αργυρούπολης, οι οποίοι έφεραν μαζί τους και τα βιβλία, τα οποία σήμερα απαρτίζουν την Εθνική Βιβλιοθήκη Αργυρούπολης του Πόντου "Ο Κυριακίδης".

Η προτεινόμενη ανακοίνωση αναφέρεται αρχικά στους τόπους προέλευσης των προσφύγων, που εγκαταστάθηκαν στη Νάουσα και στην περιοχή της. Ακολουθώντας, βασιζόμενη σε προφορικές μαρτυρίες, αρχαιακό και βιβλιογραφικό υλικό, σκιαγραφεί τον τρόπο με τον οποίο έγιναν δεκτοί οι πρόσφυγες, τα προβλήματα που αντιμετώπισαν και αντιμετωπίζουν με τους γηγενείς κατοίκους, αλλά και την αλληλοβοήθεια που επιδείχθηκε. Σταδιακά, αναδεικνύεται η συνεισφορά των προσφύγων, σε τοπικό πάντα επίπεδο, τόσο ως προς την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, όσο και ως προς άλλες πτυχές κοινωνικού ή πολιτιστικού/ πολιτισμικού χαρακτήρα. Στο τέλος της ανακοίνωσης επιχειρείται μια αποτίμηση της επίδρασης που είχαν οι πρόσφυγες σε μια πορεία δεκάδων ετών, η οποία ξεκινάει, grosso modo, το 1922 και φθάνει μέχρι σήμερα.

Η παραπάνω περιγραφόμενη ανακοίνωση, μολονότι κατά βάση ασχολείται με την μικροϊστορία, δεν παραλείπει την αναφορά και σε πιο μακροϊστορικές προσεγγίσεις. Ως εκ τούτου δίνεται το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λαμβάνουν χώρα και σε μερικές περιπτώσεις νοηματοδοτούνται οι ως άνω περιγραφόμενες διεργασίες. Τέλος, γίνεται μια απλή αναφορά σε ορισμένες πτυχές της προσφυγικής παρουσίας και δραστηριότητας σε σχέση με ζητήματα που άπτονται της εθνικής ασφάλειας.

Όλγα Δημητρίου

“The longue duree of refugeehood: Considering Greece and Cyprus”

This presentation addresses the temporal aspect of considering refugees as resources for development. I argue for a consideration of refugeehood as a long-term condition that may persist for generations and which has impact, not only on the communities

that are immediately affected, but also on the concepts and policies that drive the management of refugees. Using examples from Greece and Cyprus, I show how the legacies of refugeehood have shaped governmentalities over many decades and how they are imbricated in today's political processes. This consideration of imbrication and the *longue durée* has implications, I suggest, for how the links between development and refugeehood are conceptualised.

Ελισάβετ Κοντογιώργη

"Πρόσφυγες, εκσυγχρονισμός και ανάπτυξη στην Ελλάδα (1922-1940)"

Η Ελλάδα, έπειτα από την ήττα του ελληνικού στρατού στο μικρασιατικό μέτωπο το καλοκαίρι του 1922 και την υπογραφή της Σύμβασης της Λωζάννης για την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας (30 Ιανουαρίου 1923), δέχτηκε περισσότερους από 1.300.000 ελληνορθόδοξους πρόσφυγες, τους οποίους ήταν υποχρεωμένη να ενσωματώσει σε σύντομο χρονικό διάστημα. Με το Πρωτόκολλο της Γενεύης (29 Σεπτεμβρίου 1923) ιδρύθηκε ένα υπερεθνικό όργανο υπό την εποπτεία της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ), η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.), για να διαχειριστεί τα έσοδα του προσφυγικού δανείου που η χώρα εξασφάλισε με την υποστήριξη της ΚτΕ και να υλοποιήσει το τιτάνιο έργο της αποκατάστασης των προσφύγων.

Εστιάζοντας στους στόχους και το σχεδιασμό της προσφυγικής αποκατάστασης, κυρίως στις αγροτικές περιοχές των Νέων Χωρών, στην παρούσα ανακοίνωση θα αναλυθούν οι στρατηγικές που ανέπτυξε το ελληνικό κράτος με την τεχνική υποστήριξη της ΕΑΠ με στόχο αφενός την ενσωμάτωση των προσφύγων χωρίς κοινωνικές αναταραχές και ριζοσπαστικές ανατροπές, και αφετέρου την αύξηση της αγροτικής παραγωγής που αποτελούσε βασική προτεραιότητα της εθνικής οικονομικής πολιτικής. Η αποκατάσταση των προσφύγων ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την υλοποίηση ενός σχεδίου εκσυγχρονισμού, βελτίωσης των υποδομών και ενοποίησης της εγχώριας αγοράς, καθώς επίσης και με τις πολιτικές οικοδόμησης ομοιογενούς έθνους-κράτους. Στην τελευταία ενότητα θα παρουσιαστούν οι απόψεις που έχουν διατυπωθεί σε πρόσφατες μελέτες για τη βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη συμβολή του «προσφυγικού παράγοντα» στην εθνική ανάπτυξη.

Πάνος Χατζηπροκοπίου, Φιλύρα Βλαστού – Δημοπούλου

«Διαχείριση της μετανάστευσης και άνιση ανάπτυξη: Οικονομικές γεωγραφίες των προσφυγικών καταυλισμών»

Αντικείμενο του εισήγησης είναι οι οικονομικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ τοπικών κοινωνιών, μετακινούμενων πληθυσμών και χωρικών διαστάσεων της διαχείρισης της μετανάστευσης. Επιχειρεί να ανιχνεύσει τις ποικίλες οικονομικές πρακτικές, συναλλαγές και σχέσεις που αναπτύσσονται γύρω από προσφυγικούς καταυλισμούς (camps). Στο επίκεντρο βρίσκονται οι βασικοί οικονομικοί δρώντες και οι επικαλυπτόμενες χωρικότητες στις οποίες δρουν. Υπάρχουν πολλοί τέτοιοι δρώντες, μεταξύ τους και αρκετοί που δραστηριοποιούνται σε τομείς οι οποίοι δεν έχουν προφανή σχέση με τη μετανάστευση: κρατικοί φορείς, ιδιωτικές επιχειρήσεις,

ανθρωπιστικές οργανώσεις, άτυπες συλλογικότητες, κάτοικοι, εργαζόμενοι/ες, ιδιοκτήτες ακινήτων. Δεν έχουν όλοι ισότιμη θέση, ωστόσο διασταυρώνονται με διάφορους τρόπους και ενίοτε αλληλοεπιδρούν σε αλληλεπικαλυπτόμενα δίκτυα, κινητοποιώντας «αναπτυξιακές» διαδικασίες σε πολλαπλές κλίμακες.

Η εισήγηση επικεντρώνεται στο παράδειγμα του Λαυρίου, μιας παράκτιας πόλης με μακρά μεταναστευτική ιστορία, στο κέντρο της οποίας βρίσκεται η πρώτη κρατική δομή φιλοξενίας προσφύγων-ισών στην Ελλάδα. Εκτός από την πλέον (από το 2017) αυτό-οργανωμένη δομή, η πόλη φιλοξένησε πρόσφατα ακόμα δύο προσφυγικούς καταυλισμούς, έναν αυτοσχέδιο που λειτουργεί έως σήμερα, και ένα κρατικό που δημιουργήθηκε στον απόηχο της λεγόμενης «προσφυγικής κρίσης» και έπαψε να λειτουργεί τον Ιούνιο 2021. Αντλώντας από συνεντεύξεις με αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες και μετανάστες, γηγενείς κάτοικους και εκπροσώπους/εργαζόμενους φορέων, καθώς και ομάδες εστίασης, η εισήγηση εστιάζει στις ποικίλες οικονομικές πρακτικές, συναλλαγές και σχέσεις των καταυλισμών αυτών με την πόλη.

Μέσα από την εστίαση στο τοπικό, επιχειρεί να φωτίσει ευρύτερες οικονομικές διαστάσεις του «προσφυγικού ζητήματος» που δεν έχουν ως τώρα απασχολήσει σοβαρά τη σχετική έρευνα στην Ευρώπη και την Ελλάδα, φιλοδοξώντας να καλύψει ένα σημαντικό κενό στη βιβλιογραφία. Κύρια υπόθεση εργασίας είναι ότι οι πολιτικές υποδοχής δημιουργούν αξίες και κινητοποιούν πόρους με τρόπους που ενισχύουν υπάρχουσες ανισότητες ή παράγουν νέες. Η έμφαση στις οπτικές των δρώντων υποκειμένων, ατομικών ή συλλογικών επιχειρεί να αποκαλύψει ποιοτικά χαρακτηριστικά αντί μιας λογιστικής αποτίμησης, θέτοντας στο επίκεντρο την ανθρώπινη δράση και τις κοινωνικές σχέσεις ως παράγοντες διαμόρφωσης της οικονομίας.

Ρεγγίνα Μαντανίκα

“The adventurous reception of refugees in Greece during the 1920s and in the post 2015 era”

In my presentation I will conduct a genealogy of the use of the term reception in two periods of interest. The first period refers to the 1920s when refugees arrived in Greece from Bulgaria and Asia Minor, as a result of population exchanges or conflict. The second period, is the one that begins in 2015 when , more than 1m people have crossed the Greek borders and under EU guidance, Greece’s reception and governance of mobility has changed dramatically. My intention in both periods is to focus on the protection measures, housing schemes and - to a lesser extent - integration-aiming practices by tracing a) the official designing of reception on the basis of a distinction between deserving and non-deserving migrants; b) its implementation by different administrators and informal bureaucracies potentially reshaping this distinction; and c) its subversion by a parallel world running along these top-down, official practices, where certain synergies and solidarity are formed by overlapping groups of displaced persons (Fiddian-Qasmiyeh 2016). In designing and plotting informal reception schemes, these groups themselves redefine the entire deservingness process in return. My presentation will focus on the ways refugee reception takes play in Greece – including humanitarian and security action (Fassin, 2011). By putting together those who are conventionally treated as ‘refugees’ and those who are generally viewed as ‘nationals’ I will try to reflect on how both the

conceptualization of 'refugeeness' and of citizenship are challenged throughout history. This in turn will lead to an alternative story of Greek statehood with a strong spatial dimension.

Αγαθή Λάμπρη

“Ενδοοικογενειακή βία και πρόσφυγες: αντιμετώπιση εκ μέρους των φορέων και προοπτικές των θυμάτων”

Η έρευνα που αφορά το ως άνω θέμα βασίζεται στην εργασιακή εμπειρία μου ως δικηγόρου στο πεδίο επί σχεδόν 6 συναπτά έτη. Αποτελεί, μεταξύ άλλων, ένα από τα σημαντικότερα θέματα, διότι οι γυναίκες, κυρίως, ακόμα και αν κατόπιν ψυχοκοινωνικής και νομικής υποστήριξης αποφασίσουν να προβούν σε καταγγελία στις αστυνομικές αρχές ή σε αναχώρηση από τη συζυγική στέγη και τη μεταφορά τους σε ξενώνες κακοποιημένων γυναικών, ωστόσο, είναι πολύ μικρό το ποσοστό που εμμένει σε αυτή την απόφαση. Η πλειοψηφία αυτών αποφασίζει σε σύντομο χρονικό διάστημα την επιστροφή στον κακοποιητικό σύζυγο, γεγονός που οφείλεται σε πολιτισμικά στοιχεία ή ακόμα και απειλές εκ μέρους του συζύγου ή του συγγενικού περιβάλλοντος, καθώς επίσης και στην έλλειψη πρακτικών και φορέων που να δημιουργούν προοπτικές για τα θύματα αυτά. Εξίσου σημαντικό δε είναι να ελεγχθεί η στάση των φορέων σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας και κυρίως, η καταγγελία αυτών στις αρμόδιες αρχές δεδομένου ότι διώκεται αυτεπαγγέλτως και δεν απαιτείται έγκληση από το θύμα.

Σκοπός, λοιπόν, της παρούσας είναι να αναδείξει τις ελλείψεις που παρουσιάζονται ως προς την αντιμετώπιση των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας καθώς επίσης και να προταθούν τρόποι βελτίωσης των εφαρμοζόμενων πρακτικών δημιουργώντας νέες προοπτικές για τα θύματα. Η έρευνα αυτή, πέραν της βιβλιογραφικής έρευνας, διενεργείται στο πεδίο μέσω συνεντεύξεων με γυναίκες που έχουν υποστεί ενδοοικογενειακή βία καθώς και με γυναίκες που διαμένουν σε ξενώνες κακοποιημένων γυναικών. Σημαντική δε είναι η συμβολή των ειδικών που εργάζονται στις δομές αυτές και οι οποίοι ερχόμενοι σε άμεση επικοινωνία με αυτές τις γυναίκες, γνωρίζουν τις ανάγκες τους αλλά και τις ελλείψεις του συστήματος που συνήθως είναι αναποτελεσματικό.

Στυλιανή Λέτσιου

«Ουκρανοί και Σομαλοί πρόσφυγες στην Ελλάδα σήμερα: αναζήτηση νέου τόπου ή προσωρινή εγκατάσταση»

Καθώς ο αριθμός των ανθρώπων διεθνώς που αναγκάζεται να εγκαταλείψει την οικία του εξαιτίας της βίας και των πολεμικών συγκρούσεων ολοένα και αυξάνεται, ο δημόσιος διάλογος σχετικά με το εν λόγω ζήτημα εντείνεται. Είναι αλήθεια, λοιπόν, πως θέματα που άπτονται των προσφύγων πρωτοστατούν πλέον στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ενώ οι απλοί πολίτες καταβάλουν προσπάθειες για να κατανοήσουν αφενός το φαινόμενο της αναγκαστικής μετακίνησης και αφετέρου την πολυπλοκότητά του.

Έχοντας έρθει στη χώρα του πρώτου ασύλου, ο πρόσφυγας βρίσκεται σε μία κατάσταση, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «στο μέσο του πουθενά» (Kunz, 1973: 133). Ανεξάρτητα από το εάν η επιλογή του είναι να παραμείνει στη χώρα του πρώτου ασύλου, να επαναπατριστεί ή να εγκατασταθεί σε μία τρίτη χώρα, ο πρόσφυγας πρέπει να περιμένει, μερικές φορές πολύ καιρό, πριν ληφθεί οποιαδήποτε επίσημη απόφαση σχετικά με το μέλλον του (Normand, 1990· Bousquet, 1987· Jensen, 1966). Ως εκ τούτου, λοιπόν, η κατάσταση «στο μέσο του πουθενά» επηρεάζει τη στάση των προσφύγων απέναντι στον χώρο και το υλικό περιβάλλον.

Πιο συγκεκριμένα, η παρούσα εισήγηση εστιάζεται στη μελέτη της στάσης και της συμπεριφοράς των Σομαλών προσφύγων σε σύγκριση με τη στάση και τη συμπεριφορά των Ουκρανών προσφύγων σε ό,τι αφορά την καθημερινότητά τους, την παραμονή τους σε μία Δομή φιλοξενίας προσφύγων, την υποδοχή και τη συνολικότερη αντιμετώπιση που χαίρουν από την ελληνική πολιτεία αλλά και τις σκέψεις, τις προσδοκίες και τα όνειρα που κάνουν για το μέλλον τους. Πρόκειται για τα πορίσματα μιας επιτόπιας προσωπικής έρευνας με τη μέθοδο των προσωπικών ημί-δομημένων συνεντεύξεων με πρόσφυγες από τη Σομαλία και την Ουκρανία αλλά και με εργαζόμενους στη Δομή προσφύγων στο Κλειδί Σερρών και στα σύνορα της Ελλάδας με τη Βουλγαρία στην περιοχή του Προμαχώνα, οι οποίοι έχουν αναλάβει το έργο της υποδοχής των Ουκρανών προσφύγων που καταφτάνουν στη χώρα ήδη από τον Φεβρουάριο του 2022.

Μαρία-Ελένη Ζουναράκη

«Προσωρινή Πόλη»

Οι σχέσεις μεταξύ μορφών εγκατάστασης των μεταναστών και του μεταβολισμού των συνιστωσών της σημερινής πόλης»

Η Ελλάδα, την τελευταία δεκαετία, έχει δεχτεί ένα μεγάλο πλήθος μεταναστευτικών ροών, μέρος του οποίου εγκλωβίστηκε επί ελληνικού εδάφους, αναδεικνύοντας σημαντικά προβλήματα στην διαδικασία της συμπερίληψης. Η μεταναστευτική διαδικασία, όπως και ο αστικός ιστός, αποτελούν «ζωντανές οντότητες» ως «ταυτόχρονη έκφραση αντικρουόμενων πραγμάτων με συμβιωτικό τρόπο»¹, οι οποίες μεταβάλλονται διαρκώς στην πάροδο του χρόνου, με σκοπό να εξελιχθούν για να επιβιώσουν, δίνοντας την αίσθηση του βιολογικού αναπόφευκτου, κατά τον Koolhaas. Κάθε οικισμός, από τη στιγμή που δημιουργείται, μεγαλώνει και παράλληλα με τον πολλαπλασιασμό των λειτουργιών αναπτύσσονται και τα προβλήματα του χώρου, καθιστώντας απαραίτητη τη συνειδητή πολεοδομική επέμβαση.

Στόχος της εισήγησής μου, στο πλαίσιο της διδακτορικής μου διατριβής, είναι οι διαδικασίες κατοίκησης των μεταναστών, προσωρινού χαρακτήρα που καταλήγουν να μονιμοποιούνται, και μέσα από αυτές, ο τρόπος με τον οποίο συνδιαλέγεται και μεταβολίζεται στην πάροδο του χρόνου, γενικότερα, ο ελληνικός αστικός χώρος.

Με αφορμή την δημιουργία επιβεβλημένων δομών κατοίκησης² των μεταναστών στην ενδοχώρα, με τον χρόνο να μην νοείται ως σύμμαχος και τη «βίαιη» επιβολή των υβριδικών αυτών οντοτήτων να στοιχειώνει όλους τους εμπλεκόμενους, η μελέτη της συνδιαλλαγής³ «Πόλης και Camp» είναι επιβεβλημένη. Έχοντας μια θεωρητικότερη προσέγγιση, βασιζόμενη κυρίως στη βιβλιογραφική επισκόπηση,

επιθυμώ την εννοιολογική αποσαφήνιση των παραμέτρων που αλληλεπιδρούν στα διάφορα επίπεδα αυτά τα δύο ετερόκλητα συστήματα. Άρρηκτα συνδεδεμένες με την πόλη, οι νέες υβριδικές οντότητες, παρότι εκ πρώτης φαντάζουν διαφορετικές, παρουσιάζουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά, οδηγώντας μας ευκολότερα στον παραλληλισμό τους με «μίας μορφής πόλη». Ως νέοι οικισμοί επομένως, κάποια από τα κέντρα αυτά, έχουν όλες τις προοπτικές ώστε να γίνουν οι «νέες πόλεις» στην Ελλάδα, με τα όποια προβλήματα παρουσιάζει το νέο μόρφωμα.

Αθηνά Κονταλή

«Μικρασιάτες πρόσφυγες στην Ηλεία (1922). Μια μελέτη περίπτωσης: Κάτω Παναγιά Κυλλήνης»

Ο νομός Ηλείας υπήρξε τόπος εγκατάστασης σημαντικού αριθμού προσφύγων μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, λόγω των μοναστηριακών κυρίως εκτάσεων που ήταν διαθέσιμες για διανομή στην βορειοδυτική επικράτεια του νομού.

Στην περιοχή έφθασαν αρχικά, το 1925, περίπου 880 οικογένειες προσφύγων, εκ των οποίων οι περισσότερες εγκαταστάθηκαν στην Κυλλήνη, στη Γαστούνη, στη Νέα Μανωλάδα, στη Γλύφα και στα Λεχαινά.

Στην Κάτω Παναγιά Κυλλήνης εγκαταστάθηκαν οικογένειες προσφύγων από το ξακουστό ομώνυμο χωριό της Ερυθραίας, απέναντι από τη Χίο. Εξάλλου, η πρώτη στάση των κατοίκων της Κάτω Παναγιάς μετά την καταστροφή έγινε στη Χίο. Το Δεκέμβριο του 1924, η Ε.Α.Π. δημοπράτησε την κατασκευή 110 οικημάτων στην Κυλλήνη, σε έκταση που απαλλοτριώθηκε από τη γειτονική μονή της Παναγίας της Βλαχέρνας. Μέχρι να χτιστεί ο οικισμός, οι κάτοικοι διέμειναν στο μοναστήρι και στη γειτονική Κυλλήνη. Με την εργατικότητα και το ψυχικό τους σθένος, έδωσαν ζωή στον τόπο και μετέτρεψαν τις θαμνώδεις εκτάσεις σε καλλιεργήσιμες. Η Κάτω Παναγιά, όπως και τα περισσότερα χωριά που δημιουργήθηκαν για τη στέγαση προσφύγων, χαρακτηρίζεται από αυστηρό πολεοδομικό σχεδιασμό, τουλάχιστον όσον αφορά την έκταση που αρχικώς χρησιμοποιήθηκε για το σκοπό αυτό. Επίσης χαρακτηριστική είναι και η ομοιομορφία όλων των κατοικιών που αρχικώς κατασκευάστηκαν ενώ σήμερα σώζονται ελάχιστες από αυτές. Η Κάτω Παναγιά στην ουσία έχει πλέον -πολεοδομικά- συνενωθεί με το γειτονικό Δ.Δ. Κυλλήνης που αποτελεί και την έδρα του Δήμου, όπου βρίσκεται και ο λιμένας Κυλλήνης, η κύρια πύλη διακίνησης αγαθών και επιβατών από και προς τα νησιά της Ζακύνθου και της Κεφαλονιάς.

Για την ανάπτυξη της μελέτης θα χρησιμοποιηθεί αρχειακό υλικό των ΓΑΚ και των Ιστορικών Αρχείων του Υπουργείου Εξωτερικών.

Γεωργία Τσαμαδιά

“Δεν μπορούν να προσφέρουν τίποτα. Είναι φιλοξενούμενοι, τί να προσφέρουν; Δεν είναι σαν τους παππούδες μας, τότε.” Αφηγήσεις απογόνων Μικρασιατών προσφύγων για τους “νεόφερτους” στην Κόνιτσα

Η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί να συζητήσει τις διαφορετικές αντιλήψεις και στάσεις κατοίκων της Κόνιτσας, κυρίως, απογόνων Μικρασιατών προσφύγων για τους “νεόφερτους” που επιλέχθηκαν να φιλοξενηθούν με όρους “προσωρινότητας”

από το Μάρτιο του 2016 έως τον Ιούλιο του 2018 στο Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων Κόνιτσας.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο ρόλο της μνήμης αναφορικά με την εγκατάσταση των προγόνων τους (Καππαδόκες, Μιστιώτες και Φαρασιώτες) στην Κόνιτσα αλλά, και στους τρόπους με τους οποίους αποτιμούν τη συμβολή τους στη διαμόρφωση ενός “ιδιαίτερου” κοινωνικοοικονομικού και πολιτισμικού χαρακτήρα του τόπου.

Παράλληλα, αναδεικνύοντας τα κοινωνικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα της Κόνιτσας, η οποία δε συνιστά μια τυπική συνοριακή παραμεθόρια περιοχή, αλλά, έναν τόπο μίας διαρκούς κινητικότητας αλλόγλωσσων κι αλλόθρησκων πληθυσμών πρόκειται να αναδειχθούν μ’ έναν ολιστικό τρόπο εκείνοι οι παράγοντες, οι οποίοι φαίνεται να προσδιόρισαν τη συγκρότηση ή μη “ενταξιακών” σχέσεων με τους “νεόφερτους”, στη βάση των ιστορικά και πολιτισμικά διαμεσολαβημένων δυαδικών σχημάτων «ταυτότητα - καθαρότητα» - «ετερότητα -μιαρότητα».

Η ανάλυση των εθνογραφικών ευρημάτων εστιάζει στο πως η παρουσία των “νεόφερτων” και η προοπτική της “ένταξης” τους στην τοπική κοινωνία νοηματοδοτήθηκε ως “μη χρήσιμη”, και η μη εύρεση “ομοιοτήτων” (γλωσσικών, θρησκευτικών κτλ) καθόρισε μία “ουδέτερη και τυπική στάση” αντιμετώπισης αυτών των νέων “Άλλων” που δεν είναι σαν τους “δικούς”.

Αϊτζάν Γιλμάζ

«Οι Βαλαάδες των Γρεβενών και του Βοΐου πριν και μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών: Αναμνήσεις από την ιστορία της οικογένειάς μου και την κοινωνική ζωή του χωριού Κρίφτσι (Κιβωτός)»

Οι πρόγονοι μας έφυγαν με την ανταλλαγή το 1924 από την Ελλάδα στην Τουρκία και έμειναν στο Γεσίλμπουρτζ. Ο πατέρας μου Φεχμί γεννήθηκε το 1921 στο χωριό Κρίφτσι (νέο όνομα Κιβωτός) των Γρεβενών και όταν έφυγε με την ανταλλαγή (1924) από την Ελλάδα στην Τουρκία ήταν 3 χρονών. Η μητέρα μου Μελικέ γεννήθηκε το 1926 στην Τουρκία, στο Γεσίλμπουρτζ, από γονείς που έφυγαν, επίσης, από το Κρίφτσι. Πριν ένα μήνα δυστυχώς έφυγε, την χάσαμε. Την ελληνική γλώσσα έμαθα από τους γονείς μου, ως μητρική γλώσσα, αλλά με τη μορφή του τοπικού γλωσσικού ιδιώματος των Γρεβενών και όχι την καθομιλουμένη ελληνική. Επίσης, δεν ήξερα να γράφω και να διαβάζω ελληνικά. Για το σκοπό αυτό φοίτησα αργότερα το 2014 τέσσερα χρόνια στο Πανεπιστήμιο της Άγκυρας και έτσι έμαθα να γράφω και να διαβάζω ελληνικά. Οι πρόγονοι μας ήταν μουσουλμάνοι και μιλούσαν μόνο ελληνικά. Δεν ήξεραν να μιλήσουν τουρκικά. Εγώ ως 7 χρονών δεν ήξερα τουρκικά και όταν άρχισα να πηγαίνω στο σχολείο τότε έμαθα τα τουρκικά.

Πριν από την ανταλλαγή ήταν 51 μουσουλμανικά χωριά στην περιοχή του άνω Αλιάκμονα. 32 χωριά ήταν στην Ανασελίτσα και 19 χωριά ήταν στα Γρεβενά. Οι μουσουλμάνοι με την ανταλλαγή έφυγαν το 1924 στην Τουρκία. Με την ανταλλαγή περίπου 13000 μουσουλμάνοι έφυγαν από την Ελλάδα στην Τουρκία. Περίπου 7330 μουσουλμάνοι έφυγαν από τα χωριά της Νεάπολης και περίπου 5630 μουσουλμάνοι έφυγαν από τα χωριά των Γρεβενών. Δηλαδή, οι μουσουλμάνοι διασκορπίστηκαν σε πολλούς τόπους στην Τουρκία. Οι μουσουλμάνοι που έφυγαν από την Ελλάδα στην Τουρκία σήμερα ζούν σε διάφορα μέρη της Τουρκίας και μιλούν ελληνικά, με την προφορά της Δυτικής Μακεδονίας.

Οι πρόγονοι μας είχαν περισσότερα από δέκα έθιμα που τα είχαν φέρει από την πατρίδα. Αλλά, εγώ θα σας μιλήσω μόνο για την Γιορτή Σιριάνα και ορισμένες γαστρονομικές συνήθειες.

Αικατερίνη Ριτζούλη

«Η διασπορά και ανάπτυξη της παραγωγικής τεχνογνωσίας της ασβεστοποιίας των Ασβεστοχωριτών Μακεδονίας κατά τον προσφυγικό εποικισμό στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη»

Μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο πραγματοποιήθηκαν μεγάλες πληθυσμιακές μετακινήσεις στη Μακεδονία και Θράκη. Για τον λόγο αυτόν απαιτήθηκε η ίδρυση νέων προσφυγικών οικιστικών συγκροτήσεων στην ευρύτερη περιοχή της Βορείου Ελλάδας. Το έργο του εποικισμού δεν θα μπορούσε να περατωθεί χωρίς την εξασφάλιση επάρκειας σε οικοδομική τεχνογνωσία και κατασκευαστικά υλικά. Η πέτρα, το ξύλο, ο πηλός και ο ασβέστης αποτελούσαν τα βασικά συστατικά των λαϊκών κατασκευών της περιόδου.

Στις αρχές του 1920 παρατηρείται μία έντονη μετακίνηση κατοίκων του Ασβεστοχωρίου Θεσσαλονίκης, που μονοπωλούν την υψηλή τους εξειδίκευση στην παραγωγή ασβέστη σε όλη την Ελλάδα αλλά και σε άλλες κοντινές χώρες των Βαλκανίων, όπως η Ρουμανία και η Τουρκία.

Η παρούσα εργασία έχει αντικείμενο τη γενική καταγραφή των προβιομηχανικών και κυρίως των βιομηχανικών εγκαταστάσεων παραγωγής ασβέστη και την εξέλιξη αυτών, σε γεωγραφικό και τεχνολογικό επίπεδο, από τις αρχές του 20^{ου} αι. στην περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και τη Θράκης, εμβαθύνοντας στη μετακίνηση μελών της κοινότητας των Ασβεστοχωριτών.

Η εργασία πραγματοποιείται βάσει πρωτογενούς έρευνας, με αυτοψίες στα πεδία ενδιαφέροντος, αρχειακή έρευνα, βιβλιογραφική έρευνα και συνεντεύξεις ανθρώπων που έχουν εργαστεί στις εγκαταστάσεις.

Αικατερίνη Τζάμου

«Ελληνική ταπητουργία και πρόσφυγες υφάντρες: ένα ανεκτίμητο κεφάλαιο πολιτισμικής κληρονομιάς»

Η άφιξη των προσφύγων το 1922 και το 1924 αναζωογόνησε την ελληνική βιομηχανία με νέο, ειδικευμένο και φθηνό εργατικό δυναμικό, με τη διεύρυνση της καταναλωτικής αγοράς και με την δράση ανθρώπων με επιχειρηματικές ικανότητες. Η συμμετοχή των προσφύγων (ως κεφαλαιούχων και ως εργατών) ήταν μεγαλύτερη στην κλωστοϋφαντουργία, την ταπητουργία, την μεταξουργία. Η άφιξη των προσφύγων επέδρασε και στην ένταξη των γυναικών στον ενεργό πληθυσμό. Το 1930 οι γυναίκες αποτελούσαν την πλειονότητα των εργατών στην κλωστοϋφαντουργία και την ταπητουργία.

Οι πρόσφυγες είχαν ζήσει σε τόπους με πολιτιστική παράδοση πολλών αιώνων, την οποία μετέφεραν στη νέα τους πατρίδα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 80% των ταπητουργείων της Σπάρτης Πισιδίας (Μικρά Ασία) λειτουργούσαν υπό την επίβλεψη Ελλήνων ταπητουργών. Τα σχέδια των χαλιών Sparta, τα οποία σύμφωνα με τις ειδικούς θεωρούνται ελληνικά, αποπνέουν έντονα το ελληνικό στοιχείο, καθώς αποτυπώνουν την ελληνική κουλτούρα και θρησκεία και δουλεύονταν με τον

ασύμμετρο ή περσικό κόμπο. Την παράδοση αυτή μετέφερε στην Ελλάδα η οικογένεια Εφραίμογλου όταν ίδρυσε την ομώνυμη ταπητουργία στη Νέα Ιωνία Αττικής. Το ανθρώπινο δυναμικό της επιχείρησης Εφραίμογλου αποτελείτο κατά κύριο λόγο από έμπειρες υφάντριες από τη Σπάρτη της Μικράς Ασίας, το σταυροδρόμι του ταπητουργικού πολιτισμού, οι οποίες βασισμένες πάντα στις πανάρχαιες τεχνικές ύφανσης, μετέφεραν την πείρα και τη δεξιοτεχνία τους στην κατασκευή των χαλιών της ταπητουργίας Εφραίμογλου.

Στην εισήγησή μας θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε την συμβολή των προσφύγων στον τομέα της ταπητουργίας και της υφαντουργίας, είτε μέσα από την βιομηχανική παραγωγή, είτε μέσα από τις οικοτεχνίες. Θα εξετάσουμε, ως μελέτη περίπτωσης, την ιστορία συγκεκριμένων οικογενειών προσφύγων που δραστηριοποιήθηκαν σε αυτούς τους τομείς: Απάζογλου, Εφραίμογλου, Ιωακειμίδη, κ.ά. Θα εστιάσουμε κυρίως στη συμβολή των γυναικών, είτε ως ειδικευμένο εργατικό δυναμικό, είτε ως φορείς μιας υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που εμπλούτισε την ελληνική κοινωνία, οικονομία και τέχνη με ένα πολιτισμικό κεφάλαιο ανεκτίμητης αξίας.

Θόδωρος Κουτρούκης

«Πρόσφυγες, μετανάστες και Εργατικά Συνδικάτα: προς εδραίωση των προϋποθέσεων για μια κοινωνικά δίκαια ανάπτυξη;»

Η βιωμένη εμπειρία των παλαιότερων γενεών από τις προσφυγικές ροές του 1923 μας έδειξε ότι οι τότε πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη εισέρευσαν και εμπλούτισαν το εργατικό δυναμικό της χώρας. Ως «νέο αίμα» έθεσαν τις γνώσεις και δεξιότητες τους στην υπηρεσία της γεωργικής και βιομηχανικής/βιοτεχνικής ανάπτυξης της χώρας. Ιδίως στη μεταποίηση οι πρόσφυγες αποτέλεσαν σημαντική δεξαμενή προσφοράς εργατικού δυναμικού κυρίως στο βιομηχανικά κέντρα της χώρας. Επιπλέον συμμετείχαν ενεργά στους κοινωνικούς αγώνες της περιόδου 1924-1936 για την προάσπιση των εργασιακών δικαιωμάτων και τη βελτίωση των όρων αμοιβής και απασχόλησης των μισθωτών. Στα εργατικά συνδικάτα οι πρόσφυγες εντάχθηκαν άμεσα –μετα την εγκατάστασή τους σε αστικές περιοχές- και μάλιστα πρωταγωνίστησαν στους αγώνες τους αλλά και κατέλαβαν σημαντικές ηγετικές θέσεις. Στη σημερινή εποχή οι πρόσφυγες (αλλά και οι μετανάστες) άλλων πλέον εθνικοτήτων εμφανίζονται και πάλι στο προσκήνιο της αγοράς εργασίας και διεκδικούν ένα ρόλο στην παραγωγική διαδικασία και την προσφορά εργατικού δυναμικού. Τα ερωτήματα που είναι όμως προς διερεύνηση είναι τα εξής: α) Τι ρόλο όμως διαδραματίζουν ενόψει αυτής της εξέλιξης τα εργατικά συνδικάτα; β) Επιθυμούν ή/και συντελούν στην ένταξη των προσφύγων στην παραγωγική δομή της χώρας αλλά και στα συνδικάτα; γ) Βοηθούν στη ρύθμιση των όρων και αμοιβών της εργασίας τους; δ) Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν αυτή τη στάση τους;

Στην εργασία αυτή θα αποτυπωθούν τα ευρήματα για τα συμπεράσματα που τρεις συναφείς έρευνες για τη σχέση των αλλοδαπών εργαζομένων με το συνδικαλιστικό κίνημα σκοπός της είναι να αναδείξει ορισμένα θεμελιώδη συμπεράσματα από το ρόλο του εργατικού συνδικαλιστικού κινήματος ως μηχανισμού υποβοήθησης της εργασίας και Κοινωνικής ένταξης των αλλοδαπών εργαζομένων και τον την αποτίμηση της αποτελεσματικότητας της παρέμβασής του. Συνεπώς, θα

διερευνηθούν οι όροι και οι προϋποθέσεις για να μπορέσει το ξένο εργατικό δυναμικό να συμβάλλει στην ανάπτυξη της χώρας με πολύπλευρά οφέλη για ημεδαπούς και αλλοδαπούς.

Κώστας Ρόντος, Παναγιώτης Γιαβρίμης, Παύλος Μπαλτάς, Νικόλαος Πανάγος

«Δημογραφικές και κοινωνικοοικονομικές συνέπειες του προσφυγικού ρεύματος του 1922 προς τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου»

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη των δημογραφικών και κοινωνικοοικονομικών συνεπειών της προσφυγικής εισροής πριν και μετά το 1922 με ιδιαίτερη έμφαση την ιδιαίτερη εξέταση αυτών στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Αρχικά διαπιστώσαμε ότι η προσφυγική εισροή ενίσχυσε τους δημογραφικούς δείκτες όπως το μέγεθος και η πυκνότητα του πληθυσμού των περιοχών εγκατάστασης. Συγκεκριμένα στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, αυξήθηκε σημαντικά ο συνολικός πληθυσμός τους, καθώς ενισχύθηκε ο παιδικός και ιδιαίτερα ο ώριμος πληθυσμός, μειώθηκε η αναλογία των ατόμων ηλικίας 65 και πάνω και ο δείκτης εξάρτησης, ενώ τέλος ενισχύθηκε θετικά το φυσικό ισοζύγιο. Πέραν αυτού όμως διαπιστώσαμε και μικρές διαφοροποιήσεις, με σημαντικότερη το γεγονός ότι ο πληθυσμός προσφύγων που εγκαταστάθηκε στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου είχε διαφορετικά δομικά χαρακτηριστικά σε σχέση με τον αντίστοιχο στην υπόλοιπη χώρα. Στο κοινωνικό επίπεδο, η έλευση των προσφύγων συνέβαλλε στην κοινωνική σταθερότητα, αύξησε το βαθμό αστικοποίησης της χώρας, επηρέασε την οργάνωση της δημόσιας υγείας και της κοινωνικής πρόνοιας και υπήρξε αφορμή για την εκτέλεση μεγάλων δημόσιων έργων. Επιπλέον ενισχύθηκε το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού, ιδιαίτερα στη Λέσβο και κυρίως για τις γυναίκες, γεγονός που ενισχύει την υπόθεση εργασίας ότι η θέση της γυναίκας στο νησί, με τη συμβολή και του μεταναστευτικού πληθυσμού, διατηρήθηκε καλύτερη ή και ενισχύθηκε σε σχέση με την αντίστοιχη των γυναικών στην ηπειρωτική Ελλάδα. Η συνεισφορά των προσφύγων στην πορεία οικονομικής ανάπτυξης της χώρας στα χρόνια μετά το '22 ήταν σημαντική, καθώς ενίσχυσαν τους ανθρώπινους πόρους της Χώρας συμβάλλοντας στην ταχύτερη εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας. Με την εισροή των προσφύγων υπήρξε αύξηση τόσο των εργατικών χεριών, όσο και των καταναλωτών, δημιουργώντας ανοδικές τάσεις τόσο στην προσφορά (παραγωγή) όσο και στη ζήτηση (κατανάλωση). Η προσφυγική ροή του 1922, επέφερε σε όλους τους τομείς της Εθνικής Οικονομίας, ανάπτυξη, η οποία και βοήθησε τις μελλοντικές γενεές.

Αθανάσιος Παπαθεμελής

«Η διαχείριση της υποδοχής / φιλοξενίας προσφυγικών πληθυσμών, ως μια πρώτη "ανάγνωση" της μελλοντικής τους πορείας στην κοινωνία της χώρας υποδοχής»

Οι διοικητικές διαδικασίες υποδοχής προσφύγων και ακολούθως η προσωρινή φιλοξενία τους, εμπεριέχουν όλα τα στοιχεία της επαλήθευσης ή της διάψευσης των κανόνων του κράτους δικαίου, αλλά και των πολιτισμικών αξιών. Η "συνάντηση" του

αιτούντος άσυλο - μετανάστη με τον εντεταλμένο δημόσιο λειτουργό - υπεύθυνο της υποδοχής συνιστά μια κρίσιμη στιγμή που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την μετέπειτα πορεία του αιτούντα (εφόσον του απονεμηθεί καθεστώς ασύλου) στην κοινωνία της χώρας υποδοχής. Μία κατά βάση γραφειοκρατική συνθήκη - όπως οι διαδικασίες πρώτης υποδοχής και προσωρινής φιλοξενίας - εμπεριέχει πολιτισμικά στοιχεία που ορίζουν την αφετηρία της προσπάθειας της κοινωνικής ένταξης. Για τον πρόσφυγα αλλάζουν πολλά στοιχεία της προσωπικής του ταυτότητας καθώς καλείται να αποδεχθεί νέες σταθερές και νέες αξίες, ορισμένες εκ των οποίων ενδέχεται να έρχονται σε σύγκρουση με τις δικές του πολιτισμικές αναφορές. Κανείς δεν μένει "αλώβητος" σε μια ρευστή κατάσταση έντονων αλλαγών, όπως αυτή που συνιστά η μετανάστευση. Ωστόσο η επιμονή στη εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου της υποδοχής και γενικότερα της παροχής ασύλου, με πνεύμα διάκρισης και συνείδηση λειτουργήματος, είναι μια "πρώτη απάντηση" στην ανθρώπινη ανάγκη του πρόσφυγα.

**Ramona Carmen David Craescu, Expert - department coordinator, Dept. for VET
and Skills, CEDEFOP, Ιωάννης Κατσίκης,**

***«Refugees as Resources for Development: Skills and Labour Market
Considerations»***

Countries admitting refugees from main countries of asylum through skills-based complementary pathways may help address a pressing need for fairly shared responsibility, meeting existing and future skill gaps. Refugees would be offered safe and lawful pathways to protection, and opportunities to realise their potential and expand their skills. This paper aims to share the experience of the work carried out in Greece and Portugal. The work tested if, and under what conditions, intra-EU relocation of refugees based on skills and labour market needs in countries of relocation may work. Experience gained indicates six ways in which progress can be made to expand relocation in Europe based on refugees' skills and labour market needs.

Βασιλική Φίλιου

***«Το έργο της Κοινωνίας των Εθνών για την εγκατάσταση των προσφύγων στη
Θράκη του Μεσοπολέμου (1922-1923)»***

Αμέσως μετά από την υπογραφή της ανακωχής των Μουδανιών (9 Οκτωβρίου 1922), χιλιάδες χριστιανοί κάτοικοι της περιοχής αποφάσισαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, φοβούμενοι από ένα ενδεχόμενο ξέσπασμα διωγμών που θα εφάρμοζε εναντίον τους το νέο τουρκικό καθεστώς διοίκησης, που θα επιβαλλόταν στην περιοχή 30 ημέρες μετά από την υπογραφή της ανακωχής.

Τα μέτρα της ελληνικής κυβέρνησης, με τη βοήθεια των φιλανθρωπικών οργανώσεων, του Ταμείου Περιθάλψεως και της Διεύθυνσης Περιθάλψεως των

προσφύγων, δεν επαρκούσαν για να αντιμετωπιστεί το μέγεθος της προσφυγικής κρίσης που έπληξε την περιφέρεια της Θράκης εκείνο το χρονικό διάστημα.

Για τον λόγο αυτόν, κλιμάκιο της Αποστολής της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ) που έδρευε στη Ραιδεστό της ανατολικής Θράκης για τη διαχείριση των προσφυγικών μεταναστευτικών ροών, εστάλη στις 1 Νοεμβρίου του 1922 στην Αλεξανδρούπολη με εντολή του Υπάτου Αρμοστή της Κοινωνίας των Εθνών, dr. Fridtjof Nansen, επικεφαλής του οποίου ορίστηκε ο αναπληρωτής Υπάτος Αρμοστής, συνταγματάρχης, George Divine Treloar.

Με τη βοήθεια της Αποστολής σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε ένα πειραματικό σχέδιο προσφυγικής αποκατάστασης αρχικά στην Αλεξανδρούπολη και κατόπιν, πιο οργανωμένα, στην περιφέρεια της Ροδόπης, βασικά σημεία του οποίου ήταν: Η εγκατάσταση των προσφύγων σε καταυλισμούς, ο επισιτισμός των προσφύγων, η ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη και η επαγγελματική τους αποκατάσταση με τη δημιουργία μιας μικρής βιομηχανικής ζώνης στην περιοχή.

Το πειραματικό αυτό σχέδιο της ΚτΕ για την αποκατάσταση των προσφύγων, αποδείχτηκε απόλυτα επιτυχημένο και εφαρμόστηκε κατόπιν, σε ευρεία κλίμακα και πιο μεθοδικά, σε ολόκληρη την Θράκη.

Έλενα Βακουφτσή

«Η εγκατάσταση των Μικρασιατών προσφύγων στην περιοχή της Πελοποννήσου. Συλλογικές συσσωματώσεις και η δράση του Αμερικανικού Ερυθρού Σταυρού»

Τα γεγονότα και οι συνέπειες της Μικρασιατικής Εκστρατείας μετέβαλαν το πολιτικό, ιδεολογικό και κοινωνικό επίπεδο, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρώπη. Οι διεθνείς και εγχώριες πολιτικές εξελίξεις και οι πολεμικές αναμετρήσεις επιτάχυναν τη θέσπιση μέτρων κοινωνικής προστασίας, εξαιτίας της δημιουργίας νέων ευπαθών κοινωνικών ομάδων, όπως αυτής των προσφύγων. Η πλειονότητα Ελλήνων και ξένων ερευνητών μελετά το ζήτημα της ενσωμάτωσης των Μικρασιατών στη Βόρεια Ελλάδα, καθώς εκεί εγκαταστάθηκε το μεγαλύτερο μέρος των προσφύγων. Η μελέτη υποδοχής των Μικρασιατών στην Πελοπόννησο είναι ένα θέμα που έχει προσελκύσει μικρότερο αριθμό ερευνητών, ωστόσο στην περιοχή της Πελοποννήσου, κατέφυγε ένας αρκετά σημαντικός αριθμός νεοφερμένων, σύμφωνα με τις απογραφές της εποχής και τις αναλυτικές εκθέσεις του Αμερικανικού Ερυθρού Σταυρού (Α.Ε.Σ.). Παράλληλα η αρωγή του οργανισμού στο δύσκολο έργο της υποδοχής και ενσωμάτωσης των Μικρασιατών, θα αποτελέσει σημαντικό κομμάτι της παρουσίασης, καθώς, ο οργανισμός συνεισέφερε σε ζητήματα εκτάκτου ανάγκης, όπως η διανομή τροφίμων, η εύρεση εργασίας, η στέγαση και η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Επιπροσθέτως, τα υπομνήματα του Α.Ε.Σ. βεβαιώνουν, πως η Πελοπόννησος λειτούργησε ως ευμετάβλητο περιβάλλον. Ο αριθμός των προσφύγων γνώρισε αλλεπάλληλες μεταβολές, αποτέλεσμα των συνεχών πληθυσμιακών μετακινήσεων μέσα στην Πελοπόννησο και έξω από αυτήν. Η βασική αιτία μετακίνησης των προσφύγων ήταν η αναζήτηση εργασίας, γεγονός που αποτυπώνεται στις εκθέσεις του Α.Ε.Σ. κατά το έτος 1928, χρονολογία που παγιώνεται ο προσφυγικός πληθυσμός στην Ελλάδα.

Σωτηρία Αλεξιάδου

«Η αστική αποκατάσταση των Προσφύγων Αρμοδιότητας Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών»

Οι πρόσφυγες Αρμοδιότητας Ηνωμένων Εθνών, οι οποίοι ονομάστηκαν από τους μελετητές της εποχής «Νεοπρόσφυγες», προέκυψαν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την υπογραφή της Σύμβασης της Γενεύης το (1951). Οι πρόσφυγες που κατέφθασαν στην Ελλάδα, στα τέλη της δεκαετίας του 1950 - αρχές της δεκαετίας του 1960, προέρχονταν από διάφορες χώρες, όπως Ρωσία, Ρουμανία, Αρμενία. Ορισμένοι από αυτούς ήταν ελληνικής εθνικότητας, όμως η εθνικότητα τους δεν αποτελούσε κριτήριο ένταξης ή αποκλεισμού σε προγράμματα αποκατάστασης σε περίπτωση που πληρούσαν τα υπόλοιπα κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια.

Για την αποκατάσταση των νεοπροσφύγων ιδρύθηκε η ειδική «Διεύθυνση Νέων Προσφύγων» στο Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας. Τα προγράμματα αστικής αποκατάστασης περιλάμβαναν τη στεγαστική και επαγγελματική τους αποκατάσταση σε αστικές περιοχές, όπως στην Αθήνα, τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη. Οι στρατηγικές στεγαστικής αποκατάστασης που ακολουθήθηκαν για αυτή την κοινωνική ομάδα, διέφεραν από τα προγράμματα που είχαν υλοποιηθεί έως τότε και αφορούσαν άλλες κοινωνικές ομάδες, όπως τους πρόσφυγες του 1922-1924 ή τους πληγέντες από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο –ανταρτόπληκτους, βομβόπληκτους κτλ-. Παράγοντες που συντέλεσαν στην ανάπτυξη διαφορετικών στρατηγικών αποκατάστασης ήταν ο αριθμός των δικαιούχων, η γεωγραφική κατανομή τους και κυρίως ο τρόπος χρηματοδότησης των προγραμμάτων.

Η παρούσα ανακοίνωση επικεντρώνεται στα στοιχεία που αφορούν την στεγαστική αποκατάσταση των προσφύγων αρμοδιότητας Ηνωμένων Εθνών στη Θεσσαλονίκη, παρουσιάζοντας τις διαφορετικές πρακτικές που εφάρμοσε το Υπουργείο για αυτούς. Μελετά την πολεοδομική και αρχιτεκτονική ταυτότητα των συνόλων που ανοικοδομήθηκαν στην πόλη με δικαιούχους τους «Νεοπρόσφυγες». Ταυτόχρονα, γίνεται σύγκριση με προγράμματα στεγαστικής αποκατάστασης άλλων ομάδων, τα οποία εφαρμόστηκαν την ίδια περίοδο από το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας. Η έρευνα στηρίζεται σε πρωτογενές υλικό από το αρχείο του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας και σε δημοσιεύματα του Τύπου της περιόδου μελέτης.

Θεμιστοκλής Κρητικάκος

«Έλληνες Πρόσφυγες από την Οθωμανική Αυτοκρατορία: Μνήμες και Τραύμα Διαγενεών στη σύγχρονη Αυστραλία»

Αυτή η εργασία διερευνά πώς οι απόγονοι των Ελλήνων προσφύγων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ιδιαίτερα τη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη, θυμούνται την επανεγκατάσταση των προγόνων τους στην Ελλάδα. Θα εξετάσει μέσα από αναμνήσεις που κυκλοφόρησαν μέσα σε οικογένειες στην Αυστραλία και πώς αυτό έχει διαμορφώσει την ταυτότητα τους, τις απόψεις τους για θέματα προσφύγων και ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως η γενοκτονία. Οι μνήμες από τις εμπειρίες των Ελλήνων προσφύγων έχουν σχέσει με τη βία που βιώθηκε στα τέλη της Οθωμανικής

Αυτοκρατορίας από το 1914-1923 και η μετάδοση του τραύματος από τη μια γενιά στην άλλη. Το διαγενεακό τραύμα ενημέρωσε τις προσπάθειες αναγνώρισης της γενοκτονίας των Ελλήνων και τη συνεργασία τους με μέλη της Αρμενικής και Ασσυριακής κοινότητας στην Αυστραλία που αντιμετώπισαν παρόμοιες εμπειρίες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Η αναγνώριση υποστηρίχθηκε από τους Αυστραλούς πολιτικούς όταν οι τρεις ομάδες αναθεώρησαν την ανθρωπιστική βοήθεια που πρόσφερε η Αυστραλία στους Χριστιανούς πρόσφυγες, Έλληνες, Αρμένιους και Ασσύριους, που ξεριζώθηκαν από την Οθωμανική Αυτοκρατορία (1915-1930) και έγινε Αυστραλιανή υπόθεση που έχει σχέση με της Ελληνικές, Αρμένικες και Ασσυριακές κοινότητες της Αυστραλίας. Η Αυστραλιανή ανθρωπιστική απάντηση στα γεγονότα που αντιμετώπισαν η πρόσφυγες και η βοήθεια που πρόσφερε περιλαμβάνεται από Αυστραλούς όπως ο επίτροπος προσφύγων Τζορτζ Ντέβιν Τρελόαρ, μεταξύ άλλων ανθρωπιστών όπως η Τζόις Νανκίβελ Λοχ, έχουν συνυφαστεί με τις ιστορίες επιβίωσης των Χριστιανών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η αίσθηση της ταυτότητάς τους στην Αυστραλία. Οι Αυστραλοί που πρόσφεραν βοήθεια έχουν τιμηθεί σε εκδηλώσεις μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων, Αρμενίων και Ασσυρίων στην Αυστραλία, καθώς και αποτελούν μέρος της Αυστραλιανής, Ελληνικής και διεθνικής ιστορίας.

Παρόλο που υπάρχουν προκλήσεις για την αναγνώριση της αυστραλιανής φιλανθρωπίας στους Έλληνες, Αρμένιους και Ασσύριους, δεδομένου ότι η αφήγηση της Καλλιόπης που μοιράζονται η Αυστραλία και η Τουρκία κυριαρχεί στην ιστορία και τη δημόσια μνήμη της Αυστραλίας. Οι ιστορίες πάνω στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες, ο αγώνας τους και επιτυχία μοιράζονται σε οικογένειες και κοινότητες στην Αυστραλία. Ωστόσο, αυτή η σύνδεση Αυστραλιανές ανθρωπιστικές προσπάθειες με τους Έλληνες επιζώντες και πρόσφυγες έχει γίνει μέρος της διασπορικής ταυτότητας, της ιστορίας και παρέχει μαθήματα για τη μεταχείριση των προσφύγων.

Παναγιώτης Διαμάντης

«Αυστραλιανά χέρια βοήθειας στον Ελληνισμό 1918-1930»

Η εισήγηση αυτή παρουσιάζει την ελάχιστη γνωστή συνεισφορά της Αυστραλίας στην ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας προσφυγικών κοινοτήτων σε ανατολική Μακεδονία και δυτική Θράκη την δεκαετία του 1920. Μερικές εβδομάδες αφού έληξε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, ιδρύθηκε στο Σύδνεϋ της μακρινής Αυστραλίας Επιτροπή Περίθαλψης των Επιζώντων των Γενοκτονιών των Αρμενίων, των Ασσυρίων και των Ελλήνων 1914-1924. Ιδρύθηκε στα πλαίσια της παγκόσμιας προσπάθειας περιθάλψεως των επιζώντων, με κορυφαίος οργανισμός η οργάνωση «Περίθαλψη Εγγύς Ανατολής» (Near East Relief). Επίκεντρο της δράσης της Αυστραλιανής Επιτροπής ήταν οι άμεσες ανάγκες των επιζώντων οι οποίοι έφθαναν άποροι σε διάφορα μέρη της Ελλάδος, της Αρμενίας και της Μέσης Ανατολής. Με το πέρας του ολοκαυτώματος της Σμύρνης – όπως το περιέγραψε το National Geographic – οι προσπάθειες στράφηκαν προς την οικοδόμηση χωριών και αστικών κοινοτήτων προσφύγων της ανατολικής Θράκης, του Πόντου και του Καυκάσου, της Μικράς Ασίας και της Καππαδοκίας.

Στα πλαίσια αυτής της παγκόσμιας φιλανθρωπικής προσπάθειας, τον Οκτώβριο του 1922 έφθασαν στον ελλαδικό χώρο δύο Αυστραλοί, ο George Devine Treloar και η Joice NanKivell Loch με τον σύζυγό της Sydney. Ο Treloar είχε διοριστεί Αρμοστής των Προσφύγων από την Κοινωνία των Εθνών (League of Nations). Το ζευγάρι Loch ξεκίνησαν την δράση τους από την Αμερικανική Γεωργική Σχολή Θεσσαλονίκης, και στη συνέχεια αφιερώθηκαν στο νεοϊδρυθείς χωριό Ουρανούπολη, στα σύνορα του Αγίου Όρους.

Ο Treloar και οι Loch αφιέρωσαν τις προσπάθειές τους υπέρ της οικοδόμησης χωριών και κοινοτήτων, με ειδική έμφαση στην οικονομική δραστηριότητα των επιζώντων. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ταπητουργία, με την αποστολή πρόβειου μαλλιού από την Αυστραλία, το οποίο το έβαφαν με παραδοσιακούς τρόπους και στη συνέχεια πλέκοντας τάπητες.

Οι πρώτοι κάτοικοι της Ουρανούπολης αρνήθηκαν να δημιουργήσουν τάπητες με σχέδια από την Καππαδοκία τα οποία έμοιαζαν «τουρκικά». Έτσι οι Loch έφτιαξαν καινούργια σχέδια με βάση τα εικονογραφημένα χειρόγραφα των ιερών Μονών του Αγίου Όρους. Αυτοί οι τάπητες πωλήθηκαν μέχρι και την Αυστραλία.

Η εισήγησή μου παρουσιάζει αυτές τις σχετικά άγνωστες πτυχές της ιστορίας των προσφύγων ως μοχλοί ανάπτυξης την δεκαετία του 1920.

Ευάγγελος Δημητριάδης - Δημήτρης Δρακούλης

«Το μάθημα της Αυτόνομης Δημοκρατίας του Πόντου (1917-1922) και οι χαρτογραφικές θεωρήσεις του»

Σκοπός της παρουσίασης είναι να διερευνηθεί η ιδέα της πρόθεσης δημιουργίας της Αυτόνομης Δημοκρατίας του Πόντου. Είναι γνωστό στη σύγχρονη ιστοριογραφία πως η πρόθεση αυτή οφείλεται σε ομάδα απόδημων Ποντίων, με επικεφαλής τον Κωνσταντίνο Ι. Κωνσταντινίδη, έμπορο από την Κερασούντα. Η εκκίνηση πραγματοποιείται με τη συγκρότηση του «Εθνικού Συνδέσμου Ποντίων» στο Παρίσι το 1917.

Η προσπάθεια ανεξαρτησίας του Πόντου συνάντησε σημαντικά ενδογενή και εξωγενή εμπόδια. Το τέλος του Α΄ παγκοσμίου πολέμου δημιουργεί ένα ταραγμένο γεωπολιτικό πλαίσιο ενόψει της διάλυσης της ηττημένης Οθωμανικής αυτοκρατορίας και της διεκδίκησης νέων εδαφών από τις νικήτριες Μεγάλες Δυνάμεις. Η τσαρική αυτοκρατορία της Ρωσίας ανατρέπεται από το νέο καθεστώς της μπολσεβίκικης επανάστασης τον Οκτώβριο του 1917.

Το Ελληνικό κράτος βιώνει ηθική και οικονομική ύφεση μετά την ήττα της Μικράς Ασίας (1919-1922). Παράλληλα στον ορίζοντα αναδύεται η «νέα Τουρκία» με την επαναστατική ανατροπή της «Υψηλής Πύλης» από τον Κεμάλ Ατατούρκ (1919).

Όσον αφορά στους ενδογενείς παράγοντες ενδεικτικά αναφέρουμε την έλλειψη ισχυρής λαϊκής βάσης υποστήριξης της αυτοδιάθεσης, την έλλειψη αναλυτικού σχεδιασμού από την κοινωνική ελίτ (οικονομική, πολιτική, διπλωματική) που θα ήταν σε θέση να υλοποιηθεί στο διεθνές γεωπολιτικό παιχνίδι της Μικράς Ασίας και της Μαύρης Θάλασσας.

Στα πλαίσια της δημοσιοποίησης των θέσεων του «Εθνικού Συνδέσμου Ποντίων» τυπώνονται σε διαδοχικές ημερομηνίες δυο επιστολικά δελτάρια, όπου αναπαρίστανται χάρτες της διεκδικούμενης περιοχής. Οι δυο αυτοί χάρτες αποτυπώνουν με διαφορετικά όρια της μελλοντικής Δημοκρατίας, που έχει ως κεντρική περιοχή το βιλαέτι της Τραπεζούντας, αλλά διαφορετικές γύρωθεν επεκτάσεις που ξεπερνούν τα συμβατικά όρια του γεωγραφικού Πόντου.

Η συστηματική παρατήρηση, μελέτη και κατανόηση των χαρτών αυτών αποτελεί το κύριο αντικείμενο της παρουσίασης που θα επιτρέψει να διαφανούν καθαρότερα οι χωρικές πληροφορίες που αφορούν στις διεκδικήσεις της Αυτόνομης Δημοκρατίας του Πόντου.

Στόχοι της παρουσίασης είναι μια νέα χαρτογραφική σχεδίαση που επιτρέπει να διαφανούν με σύγχρονες μετρήσεις τα όρια των διεκδικούμενων περιοχών. Οι χωρικές πληροφορίες που εξάγονται από τη μελέτη των χαρτών αφορούν στα ιστορικο-γεωγραφικά και κατ' επέκταση στα γεωπολιτικά δεδομένα πλαισίου.

Γεωργία Σαρικούδη

«The events of 1922 through the Greek diaspora press: The case of National Herald (Εθνικός Κήρυξ)»

The Asia Minor expedition, associated with the term catastrophe, namely the “Asia Minor catastrophe” that followed it and the refugee settlement are still a topical issue today, one hundred years later. At the time of these events, the newspapers, whose circulation had begun to increase, were polarized between Venizelists and anti-Venizelists commenting on political incidents from this perspective (Gianakopoulos 2008). However, when refugees arrived, most of the newspapers in Thessaloniki (where a great number of refugees had settled) ignored the issue or published some fragmentary information (Vlasidis 2012). What was happening with the newspapers of Greek diaspora? How did these papers view the political events and social transformations that took place in the first decades of the 20th century? In other words, how did the Greek Diaspora “read”, the arrival of refugees having already lived its own immigration experience?

In this presentation we will explore the oldest Greek daily newspaper, National Herald (Εθνικός Κήρυξ), that was circulated since 1915 at the diasporic communities at the United States. Following Anderson (1983) the role of the expatriate press is that it brings the immigrants closer to the reality of the host country, creates ties and strengthens the feeling of belonging between the members of the community and at the same time functions as the link between the immigrants and their home country. The purpose of this paper is to examine which national events of 1922 and how this newspaper presented and promoted. The period I will examine extends from July 1922, when the problems on the war had appeared until August 1923, when the Treaty of Lausanne was completed and the refugees were settled.

Δ. Κριτσινέλιας, Ε. Γεωργιτσογιάννη, Γ. Μαλινδρέτος, Α. Αντωνοπούλου

"Η πολιτιστική κληρονομιά του προσφυγικού ελληνισμού και η απήχησή της σε μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: η περίπτωση της Νέας Ιωνίας Αττικής"

Ο προσφυγικός ελληνισμός που φτάνει και θεμελιώνει την πόλη της Νέας Ιωνίας Αττικής (περιοχή Ποδαράδες), έχει προέλευση από τη Σπάρτη Πισιδίας της Μ. Ασίας, ένα σημαντικό οικονομικό κέντρο ταπητουργίας και εμπορίου της Ανατολής. Η θεμελίωση της πόλης γίνεται τον Ιανουάριο του 1923 από τον Παπαϊωακείμ Πεσματζόγλου που οδήγησε με ασφάλεια τους πρόσφυγες αδελφούς του στη νέα τους πατρίδα. Αν και οι πρόσφυγες κατά την εγκατάστασή τους έρχονται αντιμέτωποι με πολλές δυσκολίες, αυτό δεν θα αποτελέσει τροχοπέδη στην κινητοποίηση των δυνάμεών τους σε τομείς της οικονομίας που οι πρόγονοί τους είχαν αναπτύξει, όπως η ταπητουργία. Η Νέα Ιωνία σε σύντομο χρονικό διάστημα κατορθώνει να εξελιχθεί σε σπουδαίο οικονομικό κέντρο που τροφοδοτεί την ανάπτυξη του εθνικού κορμού. Το πλούσιο πολιτισμικό κεφάλαιο των προσφύγων συνεισέφερε στον πολιτισμό της μητροπολιτικής Ελλάδας και τον τόνωσε με στοιχεία που πλέον είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την εθνική του φυσιογνωμία.

Η ιστορία και το πολιτιστικό απόθεμα της Νέας Ιωνίας αποτέλεσε εφιαλτήριο για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικής παρέμβασης σε μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σκοπός του προγράμματος είναι η ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα τοπικής ιστορίας και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω της αξιοποίησης καινοτόμων, εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων, όπως η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, η βιωματική μάθηση και η μέθοδος project. Τα αποτελέσματα της παρέμβασης, πιστοποιούν ότι ο ρόλος του σχολείου είναι καθοριστικός για την ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας των μαθητών, δεδομένου ότι οι μαθητές διεύρυναν τις γνώσεις τους για την ιστορία και τον πολιτισμό του τόπου τους, καλλιέργησαν θετικές στάσεις απέναντι στην πολιτιστική κληρονομιά του και προβληματίστηκαν για ζητήματα που αφορούν την πολιτιστική φυσιογνωμία της περιοχής τους.

Νικόλαος Λιάζος

«Η ανταλλαγή πληθυσμών στην τουρκική λογοτεχνία»

Σύμφωνα με τη σύμβαση που υπογράφηκε στις 30 Ιανουαρίου 1923 στη Λοζάνη, ο ορθόδοξος πληθυσμός που ζούσε στην Τουρκία και οι μουσουλμάνοι που ζούσαν στην Ελλάδα ανταλλάχθηκαν υποχρεωτικά μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Οι ανταλλασσόμενοι πληθυσμοί πριν και μετά την ανταλλαγή βίωσαν δυσκολίες στην καινούρια πατρίδα, γεγονός που μεταφέρουν οι λογοτέχνες στα έργα τους.

Κι ενώ η γένεση του τουρκικού μυθιστορήματος ξεκινά το 1870, το θέμα της ανταλλαγής των πληθυσμών άρχισε να ενδιαφέρει τους Τούρκους λογοτέχνες μόλις τη δεκαετία του 1990, δηλαδή 70 χρόνια αργότερα από τα γεγονότα και σε αντίθεση με τους αντίστοιχους Έλληνες λογοτέχνες που άρχισαν να τα αφηγούνται αμέσως μετά τη μικρασιατική καταστροφή. Οι μαρτυρίες των γερόντων, οι αναμνήσεις και οι αφηγήσεις των παππούδων αποτέλεσαν την αφορμή της καταγραφής των προσωπικών ιστοριών των Τούρκων ανταλλάξιμων, αλλά και τον πυρήνα μιας λογοτεχνικής αφήγησης που συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Το παρόν άρθρο θα παρουσιάσει το θέμα της ανταλλαγής πληθυσμών του 1922 από την πλευρά των Τούρκων λογοτεχνών, οι οποίοι έχουν υιοθετήσει τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις για το θέμα αυτό. Μερικοί συγγραφείς θεώρησαν το θέμα της ανταλλαγής πληθυσμών ως κοινωνικό γεγονός, το θεωρούν ως ιστορική μαρτυρία, αλλά το καταγράφουν σαν να συνέβη σε ένα μακρινό παρελθόν. Άλλοι συγγραφείς παρουσίασαν το θέμα της ανταλλαγής και κατά συνέπεια της προσφυγιάς ως κεντρικό θέμα της αφήγησής τους. Κάποιοι, τέλος, αφηγούνται μια ιστορία παρουσιάζοντάς την ως βιογραφία πραγματική ή φανταστική ή και δική τους αυτοβιογραφία, καθώς κάποιοι από τους Τούρκους συγγραφείς προέρχονται από οικογένειες ανταλλάξιμων.

Φιλοθέη Κολίτση

«Λογοτεχνικές απεικονίσεις της προσφυγικής μνήμης μετά το 1922»

Η λογοτεχνία μπορεί να ιδωθεί ως ένας «τόπος μνήμης» της Μικρασιατικής Καταστροφής που αποτυπώνει τα γεγονότα της εποχής και το τραύμα των προσφύγων, μέσα από τη διαθλασμένη ματιά της τέχνης του λόγου και την ιδιοπροσωπία του κάθε δημιουργού. Μαζί με άλλους παράγοντες (προσφυγικά σωματεία, ερευνητικά κέντρα κλπ) έχει συντελέσει στη συγκρότηση και διατήρηση της συλλογικής μνήμης των προσφύγων.

Η μελέτη αυτή εστιάζεται σε πεζογραφήματα που αφορούν λογοτεχνικές αναπαραστάσεις των εμπειριών των προσφύγων μετά το 1922, όπως: Φώτη Κόντογλου (Αϊβαλί, 1895-1965), *Το Αϊβαλί η πατρίδα μου* 1962, Ηλία Βενέζη (Αϊβαλί, 1904-1973), *Γαλήνη* 1939, Μενέλαου Λουντέμη (Αγία Κυριακή, Αιγιαλού Μ. Ασίας, 1912-1977), *Συννεφιάζει* 1946, Διδώς Σωτηρίου (Αϊδίνι, 1909-2004), *Οι νεκροί περιμένουν* 1959, Τάσου Αθανασιάδη (Σαλιχλί, 1913-2006), *Τα παιδιά της Νιόβης* 1987-1992. Στη συζήτηση συμπεριλαμβάνονται επίσης τα μυθιστορήματα του Γρηγορίου Ξενόπουλου (Κωνσταντινούπολη, 1867-1951), *Οι πρόσφυγες* 1934 και του Στρατή Μυριβήλη (Συκαμιά Λέσβου, 1890-1969), *Η Παναγιά η Γοργόνα* 1939, καθώς και η συλλογή διηγημάτων του Πέτρου Πικρού (Κωνσταντινούπολη, 1895-1956) *Χαμένα Κορμιά* 1921.

Αξίζει να διερευνηθούν οι διαφορετικοί τρόποι αποτύπωσης της «μνήμης» και του «τραύματος» στα έργα των παραπάνω συγγραφέων, που είναι είτε μικρασιάτες της «πρώτης» προσφυγικής γενιάς, είτε με ρίζα από την Κωνσταντινούπολη ή τη Λέσβο (απέναντι από το Αϊβαλί). Επιπροσθέτως, επιχειρείται μια διαφοροποίηση ανάμεσα στις άμεσες καταγραφές (γράφω το τραύμα) και στις μεταγενέστερες (γράφω για το τραύμα). Ακόμη, παρουσιάζει ενδιαφέρον να συν-εξετασθούν οι μνήμες της προσφυγιάς και του ξεριζωμού από τις Αλησμόνητες Πατρίδες με την εμπειρία της επανεγκατάστασης στη Μητέρα Πατρίδα, σε συνδυασμό με εικόνες του Εαυτού, του Άλλου και το θέμα της διαμόρφωσης της προσφυγικής ταυτότητας. Τέλος, αξιοσημείωτη είναι η συνύπαρξη αυτοβιογραφικών, ιστορικών και μυθολογικών στοιχείων στα παραπάνω έργα.

Εν κατακλείδι, θα γίνει συνοπτική αναφορά στον ρόλο που έπαιξαν οι ίδιοι οι δημιουργοί-συγγραφείς στα πολιτιστικά και κοινωνικά δρώμενα της Ελλάδας, με τη συμμετοχή τους είτε σε κοινωνικούς αγώνες είτε σε πολιτιστικούς θεσμούς και επίσημους φορείς.

Τατιάνα Τριανταφυλλίδου

«Αναπαραστάσεις της προσφυγιάς στη μετασοβιετική λογοτεχνία των Ελλήνων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης»

Το ερευνητικό ενδιαφέρον της παρουσίασης εστιάζεται στην αποτύπωση της πρόσφατης προσφυγικής εμπειρίας στην πολιτιστική – και κυρίως τη λογοτεχνική – παραγωγή των Ελλήνων από την πρώην Σοβιετική Ένωση.

Κατά την πρώτη μετασοβιετική περίοδο οι ελληνικής καταγωγής κάτοικοι της πρώην Σοβιετικής Ένωσης αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τον τόπο της μόνιμης κατοικίας τους και να πάρουν τον δρόμο της προσφυγιάς, καταφεύγοντας, οι περισσότεροι, στην Ελλάδα – στη χώρα της εθνικής τους προέλευσης. Από τα πρώτα σχεδόν χρόνια η πληθυσμιακή αυτή ομάδα ξεκινά να παράγει έναν δικό της, ιδιότυπο, πολιτισμό, που συγκεντρώνει στοιχεία ελληνικότητας, αλλά και στοιχεία που προέρχονται από την προηγούμενη ζωή τους στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Δραστηριοποιείται στο χώρο του Τύπου, εκδίδοντας εφημερίδες και περιοδικά στα ρωσικά, ενώ εκδίδονται ακόμη και βιβλία διαφόρων λογοτεχνικών ειδών, όπως ποιήματα, διηγήματα, νουβέλες, θεατρικά έργα και μυθιστορήματα, τόσο στα ρωσικά, όσο και στα ελληνικά. Πέρα από τον γραπτό λόγο, η ομάδα αυτή παράγει και άλλα πολιτιστικά έργα, σε τομείς όπως η ζωγραφική και η μουσική. Ανάμεσα στα μέλη της υπάρχουν ταλαντούχοι συγγραφείς και καλλιτέχνες, οι οποίοι έχουν ήδη αποκτήσει φήμη και αναγνώριση, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Πολλοί από αυτούς δημοσιεύουν τα κείμενα τους, τόσο σε έντυπα όσο και σε ηλεκτρονικά περιοδικά, ενώ μερικοί διατηρούν και προσωπικές ηλεκτρονικές σελίδες (blog).

Οι ειδικότεροι ερευνητικοί άξονες: Δεδομένης της παραπάνω πλούσιας πολιτιστικής παραγωγής των Ελλήνων από την πρώην Σοβιετική Ένωση ερευνούμε, κυρίως μέσα από τα γραπτά κείμενα, εάν και πώς αποτυπώνεται στα έργα τους η εμπειρία της πρόσφατης προσφυγιάς, μέσα από αναπαραστάσεις του τόπου της μόνιμης κατοικίας τους στην πρώην Σοβιετική Ένωση και, στη συνέχεια, στην Ελλάδα, σε ποια γλώσσα επιλέγουν να αποτυπώσουν την εμπειρία αυτή, καθώς και ποια γλωσσικά εργαλεία επιλέγουν.

Το ερευνητικό πρίσμα, τέλος, της μελέτης των παραπάνω στοιχείων είναι η πρόσληψη της λογοτεχνικής παραγωγής των Ελλήνων από την πρώην Σοβιετική Ένωση ως έργων μικρής ιστορίας μέσα στη μεγάλη Ιστορία.

Μαρία Βλαχάκη

«Διαγενεακή μνήμη και αναπαραστάσεις της προσφυγικής ταυτότητας σε ένα σχολικό ημερολόγιο»

Οι αφηγήσεις απογόνων προσφύγων δεύτερης και τρίτης γενιάς στο πλαίσιο ενός εκπαιδευτικού προγράμματος προφορικής ιστορίας αποτέλεσαν την αφετηρία ενός διαγενεακού διαλόγου για την ανάδειξη διαφορετικών από τις κυρίαρχες αναπαραστάσεων της εγκατάστασης των προσφύγων μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή στην περιοχή της Καλαμαριάς.

Η προηγούμενη γνώση των μαθητών/-τριών, ηλικίας 9-12 ετών, για την τοπική, προσφυγική ιστορία διευρύνεται, καθώς οι μαρτυρίες λειτουργούν συμπληρωματικά

ή ακόμη και ανατρεπτικά στις κυρίαρχες αφηγήσεις. Το πρότυπο του πρόσφυγα ως φορέα νέων ιδεών, δημιουργικότητας και ανάπτυξης εμπλουτίζεται με ιστορίες που αποκαλύπτουν τις αντιπαραθέσεις και αντιστάσεις των ντόπιων στις κοινωνικές, οικονομικές και οικιστικές αλλαγές.

Η εικόνα της επιτυχούς, αστικής αποκατάστασης συμπληρώνεται από μαρτυρίες που περιγράφουν τις δυσκολίες συμβίωσης γηγενών και προσφύγων, τις αρνητικές, στερεοτυπικές αντιλήψεις και την κοινωνική απομόνωση των νεοεισερχόμενων.

Το σχολικό ημερολόγιο αποτελεί μία δημιουργική αναπαράσταση της εγκατάστασης των προσφύγων από τους συμμετέχοντες στη δράση μαθητές επιχειρώντας μία διαλεκτική σύνθεση διαφορετικών οπτικών.

Αναδεικνύεται η πολλαπλότητα του παρελθόντος αλλά και της προσφυγικής ταυτότητας αποσκοπώντας τόσο σε μία πιο συμπεριληπτική γραφή της ιστορίας όσο και στην αιφροδική αξιοποίηση του προσφυγικού παρελθόντος στο παρόν.

Ενδεικτικά από το ημερολόγιο:
<https://www.dropbox.com/s/zlwyo4rxs6xosl/1.pdf?dl=0>

Βασιλική Ηλιακοπούλου, Κωνσταντίνος Στουπάθης

«1922+: Οι πρόσφυγες ως μοχλός ανάπτυξης μίας εικαστικής έκθεσης»

Η παρούσα ανακοίνωση εστιάζει στην παρουσίαση της διαδικασίας μουσειακής υλοποίησης της εικαστικής έκθεσης «*Το τραγούδι των Προσφύγων*» που πρόκειται να εγκαινιαστεί στην Εστία Νέας Σμύρνης το Φθινόπωρο του 2022 με τη σύμπραξη της Επιμελήτριας Μουσείων κ. Θ. Παπαδοπούλου.

Ειδικότερα, το ομώνυμο ποίημα του Κ. Παλαμά αποτέλεσε αφορμισμό για την εκτέλεση 27 σχεδίων και 2 τοπιογραφιών της εικαστικού Βασιλικής Ηλιακοπούλου, με θεματική στην Μικρασιατική Καταστροφή και τη φιλοξενία της, στην Εστία Νέας Σμύρνης. ο Κ. Παλαμάς έγραψε την 3/11/1922, το ποίημα ενώ στις 8/12/22 το απήγγειλε η Κούλα Ζερβού Αγκωνάκη σε μια προεσπερίδα που οργάνωσε η ίδια για τους πρόσφυγες, μαζί με τον φιλολογικό σύλλογο «Παρνασσός».

Παράλληλα, θα παρουσιαστούν, πέρα του μουσειολογικού σκεπτικού οι βασικοί,4 θεματικοί άξονες της εικαστικής έκθεσης:

1) η ταύτιση των στίχων του Παλαμά με την εικαστική χειρονομία προς την βιωματική εμπειρία των επισκεπτών της Εστίας Νέας Σμύρνης: το μουσειολογικό αίτημα εν όψει της φετινής επετείου, ήταν να βιώσει ο σύγχρονος επισκέπτης στην έκθεση, «εικόνες του Τότε με τη σημερινή οπτική». Παράλληλα, βλέποντας τις προυπάρχουσες συλλογές της Εστίας (Συλλογή Δωρεάς Γ. Τσακίρογλου) να συνδιαλέγονται με τα σχέδια, χαρακτηριστικά, αρχεία, αποσπάσματα στίχων διακεκριμένων ποιητών που κατάγονταν από τη Σμύρνη ή με την πένα τους εκπροσώπησαν τον οδυρμό.

2) Σχέδια «λαογραφικής και εθνογραφικής διπολικότητας»: το γόητρο, το μεγαλείο και την αρχοντιά της Μικρασιατικής Παράδοσης μέσα από τα υπάρχοντα εκθέματα και συλλογές/ Το δράμα του παρελθόντος, το ιστορικό γίνεσθαι ως «σήμερα», ότι

μετουσιώνεται σε σχέδια των πρωταγωνιστών από φωτογραφικά αρχεία, δημιουργημένα από κάρβουνο. Το κάρβουνο ως πρώτη ύλης ζωγραφικής και ως ανθρακικό χημικά παράγωγο φωτιάς που ισοπεδώνει κάθε μνήμη και οργανική ύλη.

3) «Διαχρονικότητα»: Ο Πόλεμος είναι διαχρονικό φαινόμενο/ τότε, σήμερα, μελλοντικά με όποιες επεκτατικές, γεωγραφικές ή κοινωνιολογικές μεταβολές. Οι συνέπειες του, δεν είναι ποτέ αναστρέψιμες αλλά παραμένουν- ανεξίτηλα χαραγμένες ως ψυχικές και σωματικές πληγές. Στο πλαίσιο των φαινομένων της ανθρωπίνου μέριμνας θα γίνουν στην ανακοίνωση παραπομπές στις παιδαγωγικές θεωρίες φροντίδας της σκέψης του ατόμου κατά τους M. Lirpman (1995) M. Csikszentmihalyi (1975).

4) Την Αποστολή της δημιουργικότητας των εικαστικών και των πολιτισμικών φορέων (ενδ. η Εστία Ν. Σμύρνης ως αρωγός πολιτισμού) . Ανατροφοδότηση για το "τι έπεται" σε σχέση με το ανθρώπινο μέλλον, τις πολεμικές συρράξεις, τον ξεριζωμό που αποτελεί «κίνητρο ενεργοποίησης της ενεργού σκέψης και ενσυναίσθησης» των επισκεπτών.

Δωρόθεος Ορφανίδης

«Αναπαραστάσεις για τους Πρόσφυγες του 1922 σε υπαίθρια γλυπτά της Θεσσαλονίκης. Παιδαγωγικές εφαρμογές για την εκπαιδευτική αξιοποίηση»

Το υλικό της μελέτης αποτελείται από 11 υπαίθρια γλυπτά της Θεσσαλονίκης, τα οποία τοποθετήθηκαν την περίοδο (1896-2021) και παρουσιάζουν καταδηλωτικά ή συνδηλωτικά τους πρόσφυγες του 1922. Ο αναστοχασμός για την αναπαράσταση των προσφύγων του 1922 και της «ιστορικότητας» στα υπαίθρια γλυπτά της πόλης θεωρούμε ότι συμβάλλει στην πρόσληψη του μαθήματος της Ιστορίας, αλλά και στην ευαισθητοποίηση των κινήτρων για την ανάδειξη της. Για την ανάλυση και την εκπαιδευτική αξιοποίηση των έργων ακολουθούμε την ερμηνευτική εικονογραφική πρόταση (Burke, 2001). Η διδακτική πρόταση αφορά αφενός στη συμπλήρωση της «καρτέλας τεκμηρίωσης από ερευνητές» και αφετέρου στη συμπλήρωση μιας εικονογραφημένης ιστορίας. Με την «καρτέλα τεκμηρίωσης» από τους μαθητές-ερευνητές επιδιώκεται η άμεση επαφή με τις δευτερογενείς πηγές ιστορίας. Με την εικονογραφημένη ιστορία επιδιώκεται η ενεργοποίηση – κινητοποίηση των μαθητών

σε ζητήματα υπαίθριας γλυπτικής και της Δημόσιας Ιστορίας. Ύστερα από ενημέρωση σε ζητήματα της και τη 2η «αφήγηση», επιχειρείται η παιδαγωγική αξιοποίηση του

υλικού με τη βοήθεια της ιστορίας με πρωταγωνιστές τους χαρακτήρες-αγάλματα. Τα ερμηνεύματα-σημαινόμενα από την εικονογραφική ανάλυση των έργων συνοψίζονται σε τέσσερις θεματικές: α) μνημεία νατουραλιστικά, διακοσμητικά, β) μνημεία με κοινωνική αξία εθελοντικής στράτευσης και πειθαρχίας γ) μνημεία με την κοινωνική διαχρονική αξία της μητρότητας και της οικογένειας και δ) μνημεία με ιστορική θεματική της γενοκτονίας και μετανάστευσης και γενικότερα με ιστορική αντιπολεμική αξία.

Ιφιγένεια Βαμβακίδου, Τατιάνα Αλτίνη, Φίλιππος Μπρέντας

Ιστορικές και γεωγραφικές σημάνσεις, δημόσιος χώρος και φιλμική αφήγηση «Σμύρνη μου αγαπημένη, 2021»

Στην εποχή της δημόσιας Ιστορίας, που ξεκίνησε με την ανακάλυψη του κινηματογράφου και την αναγωγή του σε ψυχαγωγικό μέσο που απευθύνεται στα πλατιά λαϊκά στρώματα, ο/η θεατής μετατρέπεται από θεατής/παρατηρητής σε μέτοχο/συμμέτοχο της ιστορικής εμπειρίας. Έτσι οι εθνικοί κινηματογράφοι, που συνδέθηκαν με την ανάπτυξη των εθνικών κρατών εξετάζονται και ως φορείς ιστορικής μνήμης, ως παράγοντες καλλιέργειας ειδήσεων και ταυτοτήτων, και ως πομποί ιστορικής γνώσης. Ο κινηματογράφος με την αναγωγή του στο έθνος κράτος, μάλλον κατήργησε τη δυνατότητα να σχολιάσει κριτικά την ιστορία, και λειτουργώντας στο πλαίσιο της εθνικής παραγωγής, συχνά συνταυτίζεται με την κυριαρχική άποψη.

Μεθοδολογικά, στη σημειωτική ανάλυση της συγκεκριμένης φιλμικής αφήγησης ως δευτερογενούς σύγχρονης μαρτυρίας για τα γεγονότα του 1922, εντοπίζουμε τα ειδικότερα ζητήματα του χώρου ως πολυπλοκότητας, ως αρχιτεκτονικής αποσπασματικότητας, καθώς και τη σημασία της ιδεολογίας στη σύγχρονη σχεδιαστική πρακτική, τη σημειωτική της πόλης, και τους τρόπους με τους οποίους το χωρικό-πολιτισμικό πλαίσιο γίνεται αντιληπτό από το κοινό.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν από το ίδιο το σημειωτικό υλικό αφορούν το είδος του δημόσιου ιστορικού λόγου που παράγεται. Οι δημόσιοι εθνικοί και αστικοί χώροι ως α) σύγχρονη Μυτιλήνη και καταυλισμός με Σύριους πρόσφυγες, ως β) ιστορική Σμύρνη, μικρασιατικά παράλια του 1916 σε πολυεθνική καθημερινότητα μιας πόλης, όπου οι Έλληνες ελέγχουν το εμπόριο (β1Παζάρι μπαχαρικών, β2Αρχοντικό οικογένειας Μπαλτατζή, β3Ελαιοτριβείο οικογένειας Μπαλτατζή, β4Θέατρο Σμύρνης- Καφέ Αμάν, β5Λιμάνι της Σμύρνης, β6 Εξοχικό οικογένειας Μπαλτατζή –Κορδελιό), ως γ) Ελλάδα, στην Ακρόπολη (γ1 κοσμοπολίτικο καφέ, γ2αρχοντικό Άγγλου αξιωματούχου) ως δ) Σμύρνη, ελληνικό προξενείο-δομούν το ερευνητικό υλικό της μελέτης.